

**Владимир
Эдуардович
МАТХАНОВАЙ**
«СЭХЭ УТАН»

5 н.

«**БУРЯДАЙ
ТҮРҮҮ
ХҮНҮҮД-2012**»

3 н.

**ЭТИГЭЛЫН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

15 н.

1921 оной
декабрин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной
декабрин 13
Четверг

(21897)
№ 49 (812)

Үбэлэй эхин
сагагшан гахай
харын 30
гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад
Унэн

“... ДҮРӨӨГӨӨ БҮХЭЛӨӨД, УЛАМАА ШАНГАДХААД, ДҮРБЭН ЗҮГЭЙ ЫЛХИНТАЙ УРИЛДАХАМ...”

(Буряадай арадай поэт Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэйн
ойдо зорюулагданан дурасхаалай үдэшэһөө тэмдэглэлнүүд)

8-9 н.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Вячеслав НАГОВИЦЫН:

“ҮНЭН СЭХЭ АЖАЛААР ЛЭ АЛДАР СОЛО ОЛДОДОГ”

Наяхана Гүрэнэй шагналнуудай талаар Буряад Республикын комиссиин зүблөөн эмхидхэгдэж, эрхимэй эрхимүүдые шэлэн абаха талаар ажал ябуулагдаа.

Эрдэм болон техникын талаар хоёр шагнал, хуралсалай талаар – нэгэ, литература болон искусствын – гурбан шагнал тус тустаа 100-100 мянган түхэригэй хэмжээндэ тогтоогдонхой гэжэ хануулаа. Мүн бэлигтэй залуушуулые дэмжэлгын 25 шагнал (18 мянган түхэриг), тиихэдэ соёл болон искусствын нэмэлтэ хуралсалай эмхи зургаануудай, дунда

мэргэжэлэй хуралсалай эмхи зургаануудай хурагшадта 20 мянган түхэригэй хэмжээндэ дүрбэн шагнал, 25 мянганай нэгэ шагнал тогтоогдонхой.

Мүнөө жэл эрдэм болон техникын талаар гүрэнэй шагналда хүртэхын тула ВСГУТУ-гай багшанар Татьяна Анцупова болон Владимир Антонов, БНЦ-гэй Монгол шудлалай, буддологи болон тибетологиин институтдай бүлэг хүдэлмэрилэгшэд дурадхагдаһан байна. хуралсалай талаар Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула конкурсдо ВСГУТУ-гай заагша Виктор Данзанов, БГУ-гай бүлэг багшанар дэбжүүлэгдээ юм.

Тиин экспертнэ комиссиин хүдэлмэрин дүнгүүдээр Гүрэнэй шагналда зууршалагдаа гэбэл, “Влияние эколого-географических факторов на накопление биологически активных веществ в растениях Забайкалья” гэнэн монографиингаа түлөө Татьяна Анцупова, “История Бурятии” гэнэн 3 боти номой түлөө Монгол шудлалай, буддологи болон тибетологиин институтдай бүлэг эрдэмтэд, политическэ хамалган хашалганда ороһон хүнүүдтэ зорюулагдаһан эрдэм-хуралсалай проектнэгэ түлөө БГУ-гай бүлэг заагшад.

“Жэлһээ жэлдэ Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула конкурсдо хабаадагшад

тоо олошоржол байна. Тиимэһээ эрхимэй эрхимүүдые шэлэжэ абахань хүндэшье, харюусалга ехэтэйшье болоно”, - гэжэ республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын онсолон тэмдэглээ.

Үнэхөөрөөшье, хүнүүд энэ конкурсдо эдэбхитэйгээр хабаададаг. Жэшэнь, бэлигтэй залуушуулые дэмжэлгын талаар Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула 185 хүн, соёл болон искусствын нэмэлтэ хуралсалай болон дунда мэргэжэлэй хуралсалай эмхи зургаануудай 24 хурагшад энэ конкурсдо хабаадаа юм.

ДЫЖИТ МАРХАДАЕВА.

ГАЛБАЙН НУРГУУЛИ – НЮТАГАЙ ТҮБ

Табан жэлэй саана Түнхэнэй аймагай Галбайн дунда хургуули урагшагүй гэжэ тоологдоод, эхин шатын хургуули болгогдоходо, гэртэхин үхибүүдэй аймагайнгаа ондоо хургуулинуудта үгэхэ баатай болоо хэн. Энэ ушарһаа нютагай ажабайдал аалидаа ааб даа. Харин үнгэрһэн зун хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерств Галбайн эхин шатын хургуулиие хуушан түхэлдэнь бусаажа, хуурин дахин хэргээ.

“Эдэбхи үүсхэлээрээ хургуулиингаа зэргэ дээшлүүлһэн гэртэхиндэ ехэ баяртайбди, - гэжэ хургуулиин директор Дарья Манзаракшеева хэлээ. – Хүүгэд лэ баяртай. Ажабайдалнай захаржа байна. Үбэлые угтуулан, удха шанартай хэмжээ ябуулга үнгэргэхэ гэжэ шийдээбди. Хэдэн жэлэй саана эмхидхэгдэдэг байһан сочиненинүүдэй конкурс хэргээгдээ. Дүн гаргалгын үдэртэ бидэ нютагайнгаа уран зохёолшон Владимир Сыреновэй “Хотогор сагаан Хойморнай” гэнэн номойн презентаци үнгэргөөбди.

Мүн барилдаа эмхидхэнгүй яалай! Тиин хүүгэдэй дунда барилдаагаар мурьсөөн болоо. Нютагайннай захиргаан хэргэемнай дэмжэжэ, энэ хайндэрэй хэмжээндэ олон үхибүүдтэй эхэнүүдые хүндэлөө”.

БУРЯД БАРИЛДААН

Гушан хүбүүд болон арбан хоёр басагад Галбайһаа гарбалтай мэдээжэ барилдаашадай тогтооһон шангуудта хүртэхын тула мурьсэһэн байна. 30 килограмм болотор шэгнүүртэ дүрбэдэхи классай хурагша Эрдени Ивахинов шалгаржа, шангай

хурунуудые эзэлһэн Самба Ардуев болон Бадма Ивахиновтай Россиин спортын мастер Баир Сыдеевэй шангуудта хүртөө. Удаадахи шэгнүүртэ Улаан-Үдын Цырен-Доржо Цыренжаповые диилэхэ хүн олдоогүй. 9-дэхи классай хурагша илалтаяа “бүргэдэй хатараар” тэмдэглээ. Тиихэдэ Дугар Байдаев болон Ананда Жимбуев гэгшэд шангай хурунуудые эзэлжэ, эдэнэр СССР-эй спортын мастер Баир Хамагаевтай шангуудта хүртөө. Хүндэ шэгнүүртэ 7-дохи классай хурагша Булат Бадмаев илаа.

Удаадахи хурунуудта Николай Павлов болон Булат Макаров гэгшэд гараа. Тэдэндэ уласхорондын хэмжээндэ спортын мастер Андрей Матеновай шангууд барюулагдаа.

Басагадай дунда нилээд шанга тэмсэл болоо гэжэ тэмдэглэмээр. 4-дэхи классай хурагша Санжима Сайдакова, мүн 7-дохиин Соёлма Жамбалова өөр өөрын шэгнүүртэ түрүүшын хурунуудые эзэлжэ, Молоңоной болон Жамбаловтанай гэр бүлэнүүдэй шангуудта хүртөө.

НАЙРУУЛГАНУУДАЙ КОНКУРС

Тус конкурсые багша Туяна Ардуева хүтэлбэрилөө юм. Энэ мурьсөөндэ бүхы хурагшад хабаадажа, тоонто нютаг, эрхим нютагаархид тухайгаа һонирхолтойгоор бэшэжэ шадаа. Тиин Ринчин Романов, Коля Павлов, Вика Сыбикова, Вика Ивахинова гэгшэдэй хүдэлмэринүүдые онсолон тэмдэглэмээр. Харин Гэлэг Бурлов болон Самба Ардуев түрүүшын хурунуудые эзэлээ. “Хүүгэд эртээнһээ энэ конкурсдо бэлдээ, - гэжэ Туяна Доржиевна хэлээ. – Хүршэ Түнхэнэй хурагшадшые хабаадаха дуратай байгаа”.

“ХОТОГОР САГААН ХОЙМОРНИ” НОМОЙ ПРЕЗЕНТАЦИ

Дээрэ нэрлэгдэһэн мурьсөөнүүдэй удаа Уран зохёолшодой холбооной гэшүүдтэй – Владимир Сыренов болон Владимир Тулаевтай – уулзалга хадаа хайндэрэй ёһотой үргэлжэлэл боложо үгөө. Нютагай түрүү мэргэжэлтэн Любовь Сыбикова Владимир Жамсарановиче ээлжээтэ номоорнь амаршалаа. Аймагай номой сангай эмхидхэн номуудай үзэсхэлэндэ олон зон хабаадаа юм. Мэдээжэ уран зохёолшон Владимир Тулаев суг хураһан нүхэр, зохёохы зам тухайн дэлгэрэнгыгээр хөөрөжэ үгөө. Удаань хүүгэдэй сэсэрлигэй

шабинар, хурагшад, залуушуул болон һаһатайшуулай хабаадалгатай гоё хайхан концерт дуррадхагдаа. Илангаяа “Хэнгэргэ” гэнэн арадай ансамбль бултанай шэхэ хужарлуулаа.

“Владимир Жамсаранович “Түнхэнэй” совхозой директорээр хүдэлһэн, Түнхэнэй аймагай коммунист партиин хорооной нэгэдэхи секретарь ябаһан юм, - гэжэ аймагай Аха захатанай зүблэлэй түрүүлэгшэ Лопсон-Доржо Сыренов хэлээ. – Хэдышье сүлөөгүй һаа, зохёохы ажалдаа забда олоод лэ байха”.

ЭХЫН ҮДЭР

Зинаида Шараевагай хүтэлбэрилдэг ятагисткануудай ансамбль ирагуу хайхан дуунуудаа олон хүүгэдтэй эхэнэрнүүдтэ зорюулжа, олоние уяруулаа.

“Иимэ хайндэр болохонь гэжэ дуулахадаа, эзэлүүдгүй тоонто нютагаа хүрэхэ ерээб, - гэжэ Эрхүүдэ ажаһуудаг пенсионерка Венера Хандирова хэлээ. – Ехэл удхатай хайндэр болоо. Галбайгаархин анханайнгаа хайн хайхан ёһо заншалнуудаа нэргээжэ байха гэжэ найданаб. Юуб гэбэл, анхан сагта манай колхоз миллионернүүдэй тоодо ородог, Москвада арадай туйлалтануудай үзэсхэлэндэ хабаададаг байһан юм”.

хайндэрэй хэмжээ ябуулгануудта Түнхэнэй аймагай толгойлогшын орлогшо Венера Морхоева, хуралсалай управлениин начальник Даша Кырмыгенов гэгшэд хабаадалһан байна. “Иимэ хэмжээ ябуулганууд хүн зондо ехэ удха шанартай. Илангаяа ехэ багагүй - булта хабаадаһаниннь тон шухала. Саашадаа спорт-комплексоо нээбэлнай, кружогууд болон секцинүүднай ажаһуугшадайманай аша туһада хүдэлжэ эхилхэ хэн”, - гэжэ хургуулиин директор Дарья Манзаракшеева хэлээ.

Валерий БУДАЕВ.

ХУРАМХААНАЙ АРАДАЙ ТЕАТР ХАРАГШАДАА УРИНА

Хурамхаанай арадай театр республикын ажаһуугшадые Николай Соктовой зохёоллоор найруулагдаһан “Гансаардалга” гэнэн зүжэгтэ урина. Тус трагикомеди үглөөдэр 18.30 сагта Хоца Намсараевтай нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй академическэ театрай тайзан дээрэ табигдаха юм. Гадна дуушад Дугарма Цыренова, Саян Бальжиев, Павел Цыремпилов, Марина Будаева гэгшэдэй хабаадалгатай концерт, мүн КВН-эй шог зугаа болон багахан миниатюранууд дурадхагдаха. Биледүүдые Буряад драмын театрай кассаһаа худалдажа абаха аргатай.

Манай театр Хурамхаанай аймагай зургаан арадай театруудай тоодо ородог юм. Театрнай 1987 ондо аймагай соёлой байшанай дэргэдэ мүнделһэн драматическа бүлгэмһөө эхи абаад, жэлһээ жэлдэ репертуараа баяжуулһаар, мүнөө дээрээ үргэн арадтаа мэдээжэ болонхой. Нёдондо бидэ Хакас Республикада үнгэргэгдэһэн “Потомки белой волчицы” гэнэн уласхо-

орондын театральна фестивалда хабаадажа, Андрей Курейчик гэгшын “Любовь по-французски” гэнэн зүжэгтэйгөө түлөө лауреат болоо һэмди. Харин байгша оной февральин 14-дэ манай бүлгэмдэ “Арадай театр” гэнэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо.

Гадна Хурамхаанай театр “Театральная долина-2012” гэнэн зональна фестивалиин Гран-придэ хүртөө юм. Тиихэлээрээ табан номинацияар шагнагдаһан байна: “Эхэнэрэй эрхим роль” – Надежда Будаева, “Актерско шадабари” – Ольга Раднаева, “Хүжэмэй талаар шэмэглэлгэ” – Ирина Очирова, “Эрхим найруулга” – Намсарай Бадмаев, мүн Буряад драмын театрай тусхай шанда хүртөө.

Манай театрай “Гансаардалга” гэнэн зүжэг ерээжэ харахыетнай булгыетнай уринабди.

Бальжин ЦЫДЕНОВА,

Хурамхаанай аймагай соёлой-сүлөө саг үнгэргэлгын түбэй дарга, Хурамхаанай арадай театрай үндэһэ хуури табигша.

Агропромышленна комплексын байдал хэр бэ?

ХҮДӨӨ НЮТАГУУДАТ – ГҮРЭНЭЙ ДЭМЖЭЛГЭ

“2008-2012 онуудта хүдөө ажыхыг хүгжөөлгө болон хүдөө ажыхын продукциин, түүхэй эдэй, эдээ хоолой дэлгүүрнүүдые гуримшуулга” гэнэн гүрэнэй программын ёһоор үүлэй гурбан жэлэй туршада хүдөө ажыхын халбаряар ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. Гүрэнэй талаһаа энэ халбарыда ямар тэдхэмжэ үзүүлэгдэнэб гэжэ Захаминай аймагай жэшээ дээрэ харая. Аймагай хүдөө ажыхын управленийн начальник Баясхалан Тудуновай “Вести Закамны” гэжэ сониндо толилуулһан статья анхарал татаба. Ушар тиимэһээ республикын олоонитэ уншагшадай хонорто дурдахамнай.

Аймагта хүдөө ажыхын продукци үйлдбэрлэгэ хадаа 2007 онтой сасуулан харахада, 24,5 процентээр дээшлээ.

Продукциин олон янзунуудаар, нэрлэбэл, орооһо үйлдбэрлэгэ - 92 процентээр, хартаабха - 8, овош - 30,8, мяха 1,2 процентээр дээшлээ. Хүдөө ажыхыг хүгжөөхэ талаар муниципальна тусхай зорилготой програмнуудаар хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудыг нэгэ жэгдээр дүүргэнэй ашаар продукци ехээр үйлдбэрлэгдөө гэжэ тэмдэглэмээр.

ТАРЯАН АЖАЛ

Таряан ажалаар тэжээлэй ургамалнуудыг ургуулагда эдэ жэлнүүдтэ горитой анхарал хандуулагдаа. Хэрэглэгдээгүй газар ашаглагдажа, тарилгын талмай үргдэхгдөө. Энэ аймагта орооһото ургамалнуудай ургаса 2008 онтой сасуулан харахада, 62 процентээр дээшлээ. Хартаабхын ургаса дээшлүүлхэ гэжэ хайн шанартай хартаабхын үрэнэ жэл бүри ондоо тээһээ асардагбди. Тиихэдэ жэл бүхэндэ үрэ жэмэстэ модо-

дые асаржа, нютагайнгаа ажаһуугшадые хангадагбди. Аймагай ажаһуугшадые нютаг дээрээ ургуулһан овоштой зүйлнүүдээр хангахын тула Харацай, Үлэгшэн, Михайловка, Енгорбой, Закаменск хотодо эртын овош тариха теплицэнүүдые түхээрэнхэйбди.

Тэжээл бэлдхэлгэдэ шэнэ арга нэбтэрүүлэгдэнхэй. Багсалаатай сенаж бэлдэдэг болонхойбди. Энээнэй ашаар шэмэтэй тэжээл нөөсэлнэбди. Зарим ажаһуунуудта олон жэлэй ногоо таридаг. Жэшээлхэдэ, “Мэлэ”, “Хуртага” гэнэн хүдөө ажыхын-үйлдбэрийн кооперативууд, “Хамнихан” гэжэ хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм ногоон набша намаа ехээр хуряжа абана. Хуртагынхид энэ жэлдэ кострец сибирский гэжэ ургамалай үрэнэ суглуулжа абана. Үүлтэртэ мал үбнэ тэжээлээ элбэгээр хангаха гэшээ манай гол зорилго болоно.

ХОНИД, ГАХАЙНУУД ҮҮЛТЭРТЭ МАЛ҂АА ҮСӨӨН

Манай аймагай гурбан предприятитэ: “Михайловка”, “Мылэ”, “Дабаата” гэнэн хүдөө ажыхын-үйлдбэрийн ажаһуунууд үүлтэртэ мал үсхэбэрлэдэг ажаһуунуудай

федеральна реестртэ оронхой. Он жэлэй үнгэрхэ бүри хайн үүлтэртэй малай тоо толгой олошорно. Ажаһуунуудта эбэртэ бодо малай хүрэг 2008 онойхидо орходоо 55,5 процентээр дээшлээ. Харин дээрэ нэрлэгдэнэн кооперативуудай үүлтэртэ малай тоо 98 процент хүрэтэр нэмээ. Малай хүрэг шэнэлхын, ашаг шэмыень дээшлүүлхын тула жэл бүри бэшэ хаа, хоёр жэлэй нэгэ дахин хайн үүлтэртэй мал худалдажа абаха гэжэ оролдодог. 2009 ондо лизингын аргаар “Мылэ” гэнэн кооперативайхид 500 толгой эмэ хашарагуудыг Хальмаг республикаһаа асарһан байна. 2010 оной декабрь нарада “Хамнихан” гэжэ хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм - 100 эмэ хашараг Үльдэргэнөө, “Михайловка” гэжэ хүдөө ажыхын-үйлдбэрийн кооператив “геррефорд” үүлтэртэй 7 эрэ хашараг Мухар-Шэбэрэй аймагһаа асараа. Михайловкын ажаһын фермэдэ хайн үүлтэртэй малай выставкэ үнгэргэгдэдэг. 2011 ондо “Михайловка” гэнэн хүдөө ажыхын-үйлдбэрийн кооператив Хяагтын аймагта 100 эмэ хашарагуудыг худалдаа. Тиихэдэ “Мылэ” гэжэ ажаһынхид 100 эмэ үхэр Приморско хизаар, харин “Да-

баата” гэнэн хүдөө ажыхын-үйлдбэрийн кооперативайхид Бэшүүрэй аймаг худалдаа. Мэлэдэ хайн үүлтэртэй моридые харадаг.

Гэхэтэй хамта хэмжээнүүд абтабашье, хонидой, гахайнуудай тоо үсөөрнэ. Мал ажал ашаг шэмэ дээшлүүлхэ гэжэ нэгэнтэ бэшэ Хяагтын-Адагай гахайн фермэнээ хайн үүлтэртэй поршоонхонудыг, Улаан-Үдын шубуунай фабрикаһаа тахяануудыг, Хальмагһаа 700 толгой хонидыг худалдажа абаһан байнабди.

ЛИЗИНГЫН ТУ҂А ЕХЭ

2009 ондо “Закамагролизинг” гэнэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм байгуулагдаа. Энэ бүлгэмэйхид аймагай ажаһуунуудта 13 единицэ хүдөө ажыхын техникэ хубаажа үгөө. Энэнь 18 миллион 322 мянган түхэригэй болоо. Хоёр КамАЗ, 10 трактор, тэжээл хурядаг комплекс ажаһуунууд лизингээр худалдажа абана. Лизингын гуримаар энэ эмхи ондоо аймагуудай ажаһуунуудыг техникээр хангадаг. 2011 ондо баһал шэнэ техникэ лизингын гуримаар абтаа. Үлэгшэнэйхид болон хуртагынхид хоёр пресс-подборщик, тиихэдэ орооһо хурядаг хоёр комбайн, тарилгын комплекс, “Сенаж в упаковке” гэнэн комплекс, МТЗ түхэлэй долоон трактор аймагаймнай ажаһуунууд абаһан байна.

ХҮДӨӨГЭЙХИДЫЕ ДЭМЖЭНЭ

Жэл бүхэндэ аймагай ажаһуунуудта федеральна болон республиканска програмнуудаар гүрэнһөө ехэ мүнгэн үгтэнэ. Мэлын, Үлэгшэнэй, Дабаатын, Михайловкын, Хуртагын ажаһуунууд хүдөө ажыхыг хүгжөөхэ республикын программаар ехэтэ дэмжэгдэнэ. Эдэ ажаһуунуудай минеральна үтэгжүүлгэнүүдые, ургамалнуудыг химическэ аргаар хамгаалха хэрэгсэлнүүд,

тиихэдэ хайн үрэнэ, үүлтэртэ мал худалдан абалгадань хүнгэлэлтэнүүд үзэгдэнэ.

2011 онһоо хубийн хамнабарийн ажаһуунуудта туһаламжа үзүүлэгдэнэ. Федеральна программаар Холтосоондо худаг бүлэхэ хүдэлмэри дүүргэгдэнэ. “2013 он болотор хүдөө нютагай социальная хүгжэлтэ” гэнэн программаар үүлэй табан жэлэй туршада хүдөөгэй 85 гэр бүлэнэр ажаһуудалайнгаа эрхэ байдал хайжаруулаа. Нэрлэгдэнэн программаар номологдоһон мүнгөөр аймагай нютаг бүхэндэ ехэ хэрэг бүтээгдээ. Аймагай бюджетһээ хүдөө нютагаархидыг дэмжэжэ, мүнгэн үгтэнэ.

Үүлэй жэлнүүдтэ хүдөөдэ олзын хэрэг эрхилэлгэ хүгжэнэ. Нютагуудаар 446 хубийн предприятинууд байгуулагданхай. Тэдэнэй 96 процентнь хүдөө ажыхын шэглэлтэй. Хүдөө ажыхыг хүгжөөхэ проект зохёоһон хоёр олзын хэрэг эрхилэгшэд “Ажал ябуулгаяа хая эхилһэн олзын хэрэг эрхилэгшэ” гэнэн конкурсдо илажа, түд туттаа 300 мянган түхэригэй грантда хүртөө.

Байгша онһоо “2012-2015 онуудта Буряад Республикада бага нуурин тосхонудыг бүрин зандань үлөөхэ болон хүгжөөхэ тухай” гэнэн республикын программын зорилгонууд бэлүүлэгдэжэ эхилээ. **Тиигэжэ май-июнь харануудта үнгэргэгдэнэн конкурсдо хая фермер болоһон 11 залуушуул хубаадаад, тэдэнэй 5-ниинь илалта туйлаа. Хоёрын 1 миллион түхэригэй грант шүүгээ. Гурбаниинь 250 мянган түхэригэй грантда хүртэжэ, фермэнүүдээ болбосон түхэлтэй болгохо болоо. Иимэрхүү хэрэгүүдые бэлүүлжэ, захиаминайхид урагшатайгаар хүдэлнэ.**

Эльвира ДАМБАЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

“БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД - 2012” КОНКУРСЫН ЛАУРЕАДУУД

Хүндэтэ уншагшад! Заншалта болоһон, энэ удаа 15-дахия үнгэрһэн “Буряадай түрүү хүнүүд-2012” конкурснай түгээсэ. Манай хүндэтэ авторнууд ехэ эдэбхитэйгээр хубаадажа, олон зураглалнуудыг эльгээгээ. Бултандатнай гүнзэгы баяраа мэдүүлнэбди. Харин мүнөө энэ жэлэй лауреадуудай нэрэнүүдые сонсохыгэ зүбшөөгйт.

«САГААН ҮБГЭН-2012»

Матвей Михайлович Ильионов, - авторнууд *Оксана Петунова, Тамара Абидуева.*

Найдан Норбоевич Норбоев, - автор *Бэлигма Орбодоева.*

Николай Батомункуевич Галданов, - автор *Бата-Мүнхэ Жигжитов.*

Бато-Мунко Дамбаевич Гончиков, - автор *Янжима Цыбикова.*

Солбон Раднаевич Ринчинов, - автор *Климентий Бадмаев.*

Владилен Данилович Пантаев, - автор *Бэлигма Орбодоева.*

«ГУА СЭСЭН ХАТАН-2012»

Дарима Евдокимовна Болдонова, - автор *Ксения Гармаева.*

Юлиана Дашадоржиевна Жалсанова, - автор *Дарима Очирова.*

Лия Валерьевна Балданова, - автор *Нина Ленхобоева-Артугаева.*

Галина Андреевна Балюева, - автор *Намжилма Цыденова.*

Любовь Бадмацыреновна Цыренжапова, - автор *Эльвира Дамбаева.*

«БААТАР МЭРГЭН-2012»

Михаил Бадмаевич Хубриков, - автор *Цырегма Сампилова.*

Буда Цырена, - автор *Цырендулма Цыденова.*

Тимур Гонгорович Тучинов, - автор *Цыденжаб Цыриторон.*

«АЛАМЖА МЭРГЭН АРЮУН ГООХОН ХОЁР-2012»

Савелий Николаевич, Светлана Константиновна Павловтан, - автор *Д.Баймеева.*

Владимир Бальжинмаевич, Людмила Лугдуевна Бальжинмаевичтан, - автор *Тамара Будаева.*

Виталий Сосорович, Янжима Цыдендамбаевна Ивахиновтан, - автор *Цырендолгор Бадмацыренова.*

«АЛАСАЙ ХОЛБООН-2012»
Жанна Борисовна Ильина, - автор *Соёлма Тарнуева.*
Оюна Баиновна Банзарон, - автор *Полина Эрдынеева.*

Буряад драмын театрта таанадаа уринабди. Түрэл гарал зон, нүхэд, нютагаархин хүндэтэ лауреадууда театрай тайзан дээрэһээ амаршалха аргатай, таанадыг хүлээн абахабди.

Энэ үдэшэ конкурсын илагшадта, харагшадта зориулагдажа, хайхан хатар, дуун эдэлхэ.

Эмхидхэлэй комитет.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной декабриин 10-14 хүрэтэр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)

10.12. 9.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр үнгэргэгдэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

3. Арадай Хуралай хиналтын документнууды гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

4. Буряад Республикын хуулинууды федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

5. Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 10-аа 14 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

6. 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тусхай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН

АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:
"Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ Россиин Федерациин хуули ёһонуудаар оруулагдаһан налог татабарие гуримшуулха зарим тэдэ асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

11.12 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай гушан нэгэ-дэхи сессидэ абтаһан документнууды бүридхэлгэ Долоон хоногой туршада

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын дэбисхэртэ этилэй спирт, архиин зүйлнүүды болон спирт холисотой продукция үйлдбэрлэгы болон тэрэнэй эрьесы хуули ёһонуудаар гуримшуулха зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

11.12 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:
"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

12.12. 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:
"Агнуури тухай" хуулиие бээлүүлгын зарим асуудалнууд тухай" гэнэн темээр "дүхэриг-шэрээгэй" зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

13.12 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
"Дээдэ эрдэмэй болон дээдэ һургуулиин һүүлээрхи мэргэжэлэй һуралсал тухай" Федеральна хуулиин 30-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай

10.12 14.30 каб.218

Зүблэхэ зүйл:
Россиин Федерациин Ажалай кодексын 133-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 155805-6-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

10.12 14.40 каб.218

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 10-аа 14 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай

10.12 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнууды гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай залуушуулай политикын, нийтын болон шажан (мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

12.12 10.00 каб.212

ПАРЛАМЕНТЫН УНШАЛГАНУУД

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаалин нөөсөнүүды хэрэглэлгын болон оршон тойронхи хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын экономикы инновационно аргаар хүгжөөлгы хуули ёһонуудаар хангалга

13.12 10.00 Арадай Хуралай бага танхим

"ДҮХЭРИГ-ШЭРЭЭ"

Буряад Республикын Арадай Хуралай "Справедливая Россия" гэнэн фракци (хүтэлбэрилэгшэнь И.Э.Матханов)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикада олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүды социальна талаар дэмжэхэ тухай

12.12. 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

САҢАТА ОРОНОЙ НЮУСАНУУД

Түбэдые, буддын шажание шэнжэлэгшэ, аяншалагша, түүхын эрдэмэй кандидат Андрей Стрелковой "Тибет. Легенды и тайны страны снегов" гэнэн ном хэблэгдэбэ. Түбэд орон руу 13 дахин аяншалһан энэ хүн удха түгэлдэр, һонирхол татама, үнгэтэ зурагуудтай ном барлуулба.

Ноябриин 21-дэ Үндэһэтэнэй номой санда олонийтын түлөөлэгшэдые номой автор шэнэ зохёолтоёо танилсуулба.

Түб Азида буддын шажан Түбэд оронһоо эхилэе абажа дэлгэрээ. Энэ гүрэнэй түлөөлэгшэд Буряадта буддын шажанай дэлгэрэлгэдэ ехэ үүргэ дүүргээн байна.

Тиимэһээ энэ үүлзалгада сугларагшадта Андрей Стрелков буддын шажантай холботой түүхэтэ ямар газарнуудаар ябаһан тухайгаа дэлгэрэнгыгээр хөөрөжэ үгэһэн байна.

1996 онһоо 2011 он болотор шэнжэлгын ехэ хүдэлмэри Түбэд орондо Андрей Стрел-

ков үнгэргээн байна. Тиихэдэ энэ ном дотор гэгээн ламанартай үулзаһан тухайгаа тэрэ тодорхойгоор бэшэнхэй. Түбэдэй түүхын баримтанууд, үльгэр домогуудшые оруулагданхай.

Буддын шажанай асуудалнуудаар, Түбэд ороной түүхэ болон мүнөөнэй байдалаар һонирхдог хүнүүдтэ тон хэрэгтэй, ехэ эрдэм мэдэсэ үгэхэ ном хэблэгдэбэ гэжэ тэмдэглэмээр.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Шэнэ ном

АЗА ЖАРГАЛТАЙ ЯБАХАТНАЙ БОЛТОГОЙ!

1988 оной декабриин 12-то түрэнһан манай одхон басаган Юлия 24-тэй болохонь гэхэ гу, али болобо.

Хориингоо районой Санномыск нютагта түрэнһан урагшаа һанаатай, урма зоригтой Юлимнай ВСУТУ дүүргэһэн, социальна ажалай мэргэжэлтэ юм, мүн баһа Буряадай финансово-кредитнэ колледж түгэсхэһэн юрист мэргэжэлтэй болонхой. Англи хэлэ һайн мэдэхэ, компьютертай ехэ нүхэсэдэг бэрхэ мэргэжэлтэ болоһон Юлимнай Түнхэнэй районой Жэмһэгэй Александр Якшеев хани нүхэртэй ан-бун ажаһуужа, амжалтатай ажаллажа байна.

Тиихэдэ һаяхан баһал ноябриин 25-да түрэнһэн үдрөө тэмдэглэһэн Анастасия зээмнай 18 һаһатай болоо. Багаһаа эдэбхитэй, бэрхэ спортсмен (тамарха, гүйхэ дуратай), 14-дэхи

гимнази дүүргэһэн Настимнай мүнөө Эрхүүгэй институтдай менеджментын факультэдэй I курсын оюутан болонхой.

Түрэнһан үдэрнүүдээ тэмдэглэһэн Юлия басагандаа, Настя зээдээ үнэн зүрхэнһөө үрээлэй дээжэ хүргэнэбди, һайн һайхание хүсэнэбди:

Арадтаа аша габьяатай, Алтан дэлхэй дээрэ золтой, Аба, эжыдэзэ туһатай, Аза жаргалтай, элүүр энхэ, Ажалдаа ехэ амжалтатай Ажаһуухатнай болтогой!

Батуевтанай, Жамбаловтанай, Дымбреновтэнэй гэр бүлэнүүд, нагаса абгайнар, нагасанар, Ханда хүгшэн эжы. Улаан-Үдэ.

Амаршалга

“Сэхэ утаһан”

Владимир МАТХАНОВ:

“БУРЯАД ҮНЭН” ХЭБЛЭЛЭЙ БАЙШАНДА эмхидхэгдэһэн Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын социальная хүгжэлтын талаар орлошо Владимир Эдуардович Матхановтай “сэхэ утаһан” хөөрөлдөө уншагдайнгга анхаралда дурадханабди.

- Владимир Эдуардович, би нюуса арминшадай бүлгэмэй түлөөлөгшэб. Юуб гэбэл, нэгэ бүлэгнай наркологическа диспансерэй байшан соо ажалаа ябуулдаг, нүгөө бүлэгнай бүри ондоо тээ хүдэлдэг. Тиимэһээ бидэ грантнуудта хабаадажа, олоһон мүнгээ бүлгэмэйнгөө хүгжэлтэдэ, тэрэ тоодо хүлһэлһэн байрынгаа түлөө түлбэридэ шэглүүлхэ хүсэлтэйбди.

- Тиибэл таанад республикын дэбисхэр дээрэ ажалаа ябуулдаг социальная шэглэлтэй эмхинүүдэй дунда үнгэргэгдэдэг социальная грантнуудай республиканска конкурсдо хабаадаха аргатайт. Иимэ мүнгэн тэдхэмжэ үзүүлэлгын гурим Правительствын тогтоолоор харалагданхай, тэрээн соонь хэрэгтэй дансануудай тоолборишые байха.

Зүгөөр эгээл шухалань гэхэдэ, конкурсдо хабаадахын тула “Коммерческэ бэшэ эмхинүүд тухай” 1996 оной январин 12-ой 7-ФЗ дугаарай федеральная хуулин 31.1-дэхи статья соо заагдан шэглэлнүүдтэ хабаатай ажал ябуулга харалһан тухай программа гү, али социальная проект бэлдэхэ хэрэгтэй.

Байгша ондо иимэ конкурс үнгэргэгдэжэ, танай шэглэлээр грант үзүүлэгдэжэ юм. Тиин Буряадай наркологуудай эблэл шүүһэн мүнгээ залуушуулые архидалһаа, хорото бодос хэрэглэлгэһэн нэргылэлгын хэмжээ ябуулгануудта гаргашалаа. Удаадахи конкурс ерэхэ жэлдэ дахяад үнгэргэгдэхэ. Энээн тухай соносхол Буряадай Правительствын сайт дээрэ гараха, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр дамжуулагдаха юм.

- Владимир Эдуардович, би 40 жэлэй туршада нуралсалай халбарида хүдэлөөб, бүхыдөө ажалым хугасаа – 50 жэл. Теэд би мүнөө болотороо өөрын гэхэ гэргүйб, Терешковагай гудамжын 56-дахи гэртэ оршодог хамтын байра соо ажаһуунаб. Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районой захиргаанда уни хада гэртэй ээлжээндэ оронхойб. Наһай болоходо, болбосон түхэлтэй, дүүрэн хангалгатай квартирада ажаһууха дуран хүрэнэ. Намда туһалыг даа.

Дарижап Бадмаевна. - Ушар байдлаа тодорхойгоор тайлбарилһан мэдүүлгэ бэшхыетнай дурадханаб. Бэшгээ электрон

почтоор эльгээхэдэ болоно. Үгы гэбэл, минии туһалагшатай хэлсэжэ, хэрэгтэй сагтаа намтай уулзагты.

- Сайн байна, Галина Федоровна хонходожо байна. Би наяхана Горянскда амараа хүм. Тэндэ Ярослав, Красноярскһаа ерһэн 75-80 наһанай хүнүүдтэй танилсааб. Тэдэ манай байгаалие, аршаан булагуудыемнай ехэтэ хайшаагаа. Теэд курорттын байра байдалай түлөө айлшадһаа аягүйрхөөб: жэшээн, 7-дохи модон байрын шаланууд хушан, муухай үнэр гутадаг. Курорттын хүтэлбэри байрануудые хайжаруулхын тула юумэ хэнэ гээшэ гү?

- Анхан Буряадай Правительство энэ курортые нэлбэн шэнэлхэ тухай дурадхал оруулһан юм. Теэд курорт республикын профсоюзудай хамтаралтай мэдэлдэ һэн тула, бидэ ажаябуулгандан оролсохо эрхэгүйбди, мүн заһабарилгын хүдэлмэри үнгэргэхыен баалажашые шадахагүйбди. Профсоюзуд танай хэлэшые анхаралдаа абажа, курортнуудайнгаа материально-техническэ бааза хайжаруулһаа оролдохо ёһотой.

- Владимир Эдуардович, Хорин аймагай Улаан-Одон һууринһаа хонходоноб. Үншэн хүүгэдые гэр байраар хангаха талаар ямар шэнэ хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдонхойб?

Дарима Прокопьевна. - Арадай Хуралай июнин сессидээр “Буряад Республикада үншэн болон гэртэжинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдые социальная талаар дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай” хуули баталагдаа. Тус хуули иимэ хүүгэдые нэн түрүүн саг зуурын түлбэриггүй гэр байраар хангалгые хараална. Жэшээн, сэрэгэй албанһаа табигдажа ерһэн хүниие саг зуурада байрлуулхын тула социальная гостиница гү, али хүлһэлгэдһэн гэр байра үтгэдэг. Мүн тиихэдэ хуулин ёһоор, 2013 оной январин 1-һэн үншэн болон гэртэжинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдтэ тухай хэлсээгээр нэгэл дахин болбосон түрэлтэй гэр байра үтгэхэ юм. Тиихэлээр тэдэ өөһэдөө социальная хүлһэлгын хэлсээгээр үтгэдэг гэр байра хүлһэлһэн гү, али иимэ хэлсээгээр хүлһэлгын бүлын гэшүүн байха ёһогүй. Энэ хуулиие бээлүүлхэ мүнгэн республикын бюджетдэ хараалагданхай гэжэ

“БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО СААШАДАШЬЕ СОЦИАЛЬНА ПРОГРАММУУДЫЕ ҮРГЭДХЭХЭ”

хэлэлтэй. Гадна шэнэ жэлһээ шэнэ эрилтэнүүд хүсэндөө орохо. Тиин үншэн үхибүүнэй өөрын гэр байратай аад, тэндэнь суг ажаһуухаар бэшэ үбшэн хүнэй бии хаа, үгы гэбэл, гэрэйн талмай тогтоогдоһон хэмжээнһээ бага байбалнь, тэрээндэ заабол ондоо гэр байра үгтэхэ ёһотой. Анхан үншэн хүүгэд өөрын гэртэй хаа, тэрэ дороо ээлжээнһээ гаргуулдаг һэн. Харин 2013 оной январин 1-һэн энэнь болжуулагдаха.

- Сайн байна. Эрэмдэг бээтэй эгэшэми (50 гарамгай наһатай) арбан жэлэй туршада Улаан-Үдын Железнодорожно райондо гэр байрын ээлжээндэ байна. Ээлжээниинь ехэ удаан ябана, жэлдээ ехэдээл хаа 60 хүн гэртэй болодог. Эгэшэми ээлжээн 600-дахи. Багсаамжалан тоолоходо, гэртэй болодорнь, аяар 10-12 жэл үнгэрхэ...

- Эрэмдэг бээтэй эрхэтэдэ гэр байраар хангалга хадаа “Россиин Федерацида эрэмдэг бээтэй хүнүүдые социальная талаар хамгаалга тухай” федеральная хууляар бээлүүлэгдэдэг. Тиин 2005 оной январин 1-нэй урда тээ бүридхэлдэ абтаһан эрэмдэг бээтэйшүүл болон эрэмдэг бээтэй хүүгэдтэй бүлэнүүд федеральная бюджетдэй мүнгэн зөөрин ашаар гэр байраар хангадаг. Үнэхөөрөөшье, жэл бүхэндэ 60-аад хүн гэртэй болоно. Харин мүнөө Буряадай ажаһууһадые социальная талаар хамгаалгын министерство энэ шэглэлээр һомололго дээшлүүлхын тула Россиин Региональна хүгжэлтын министрствэтэй ажал ябуулжа байна. 2005 оной январин 1-нэй һүүлдэ бүридхэлдэ абтаһан хүнүүдые гэр байраар хангалга хадаа Россиин Федерацин гэр байрын хуулитай зохилдуулагдан бээлүүлэгдэдэг гэжэ һануулаа.

- Улаан-Үдэ хотын эмхи зургаанда хүдэлдэг залуу мэргэжэлтэнби. Залуу мэргэжэлтэдые гэр байраар хангалгын ямар програмууд бии гээшэб?

Павел. - Нэгэдэхээр, “Гэр байра” гэнэн республиканска тусхай зорилготой програма бээлүүлэгдэнэ. Тэрэной 2002 ондо хүдэлжэ эхилһээр, федеральная, республикын болон нютагай бюджетүүдһээ 1872 залуу гэр бүл болон 623 залуу мэргэжэлтэн хангагдаа юм. Тиихэдэ залуу бапшанарта хабаатай амяараа програма бии. Тэрэной ёһоор, бапшанарта федеральная болон республикын бюджетүүдһээ мүнгэн туһаламжа үгтэдэг. Мүн МЖК-гай програмада олон хүн хабаадаа.

Залуушуулай гэр байрын програмуудта өөрын гэргүй, тиихэдэ нэгэ хүндэ 11 дүрбэлжэн метрһээ бага талмайтай гэр байратай залуушуул хабаадаха аргатай. Тус програмууд тухай бүхы мэдээсэл Буряадай нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикын талаар хороной сайт дээрэ олохот. Нэмэжэ хэлэхэ юумэн гэхэдэ, бидэ энэ хороной дэргэдэ залуушуулые гэр байраар хангалгын асуудалнуудаар дирекци тогтоохо түсэбтэйбди. Тиигэжэ республикын правительство залуу гэр бүлэнүүдые болон мэргэжэлтэдые гэр байраар хангалгын асуудалда ехэ анхарал хандуулна гэшэ. Мүн саашадашье иимэ зорилготой програмууд үргэдхэгдэхэ.

- Би үхибүүгээ зунай сагта ондоо регион руу амаралтада эльгээхэ хүсэлтэйб. Путевко-

нууд тухай хаанаһаа мэдэхээр бээ? Республикыннай хурагшад хайшаа амархаяа ошодог бээ?

Валерия. - Хүүгэдые зунай сагта элүүржүүлгын програмаар үхибүүдые жэл бүхэндэ “Океан”, “Орленок” гэнэн хүүгэдэй лагерьнуудта эльгээдэгбди. Ерэхэ жэлһээ хурагшад Алтай хизаарай “Белокуриха”, Анапын “Бимлюк” лагерьнуудта амарха аргатай болохо. Путевконууд түлбэриггүй, харин ошохо-ерэхэ харгыен гэртэжин даажа абаха ёһотой. Иимэ путевкодо хэрэгтэй хаа, республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикын талаар хороондо хандагты. Хүүгэдые элүүржүүлгын эмхинүүд тухай бүхы мэдээсэл тус министрствын сайт дээрэ байха.

- Владимир Эдуардович, Москва Президентын нийтероссиин ёлководо хабаадаха үхибүүд ямар аргаар шэлэгдэдэг бээ?

- Мүнөө жэл 8-14 наһатай 72 хүүгэд Президентын ёлководо Москва ошохо. Хүдөө аймаг бүхэнһөө хоёр хоёр хурагша эльгээгдэхэ. Харгын мүнгэн республикын бюджетһээ хангадаг.

Декабриин 6-да энэ хэмжээ ябуулгада ошохо дуратай хурагшадые шэлэн абалгын конкурсдо дансануудые тушаан абалга түгсөө юм. Тиигэжэ Буряадай делегацин бүридхэлдэ хургуулин олимпиадануудта, зоһоохы конкурснуудта илагшад, эрхим хурагшад ороо. Гадна эрэмдэг бээтэй, үншэн болон гэртэжинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэд, мүн уялга албана бээлүүлжэ байха үедөө наһа бараһан болон байлдаата газарнуудта алба гаража байһан хүнүүдэй үхибүүд Президентын ёлководо ошохо.

- Ерэхэ зунай амаралта үнгэрэгшэ зунайхида орходоо хубилха гү?

- 2013 ондо республикадамай Хэжэнгын болон Түнхэнэй аймагуудта үшөө хоёр лагерь нээгдэхэ. Тус эмхинүүд анхан байһаншые хаа, байгша ондо хүдэлөөгүй юм.

Мүнөө Буряадай Правительство хүүгэдэй амаралтын шанар дээшлүүлхэ зорилго табинхай. Тиимэһээ үхибүүдые элүүржүүлгын эмхинүүд заабол халуун уһаар хангаданхай байха ёһотой. Ерэхэ жэлдэ лагерьнуудай материально-техническэ байдал хайжаруулха талаар хүдэлмэри үргэлжлүүлэгдэхэ. Энэ зорилгоор республикын бюджетһээ путевко бүхэндэ 1000 түхэриг нэмэгдэдэг.

- Владимир Эдуардович, Зэдын аймагһаа гарбалтай ажалай ветеран Дугар Ванжилон хонходоно. Ипподромнай һэльбэн шэнэлэгдэхэеэ байна гү?

- Тус асуудалые республикын Толгойлогшо Вячеслав Владимирович Наговицын федеральная хэмжээндэ нэгэнтэ бэшэ бодхоһон юм. Ипподромой эзэнтэй - Россиин Хүдөө ажахын министрствэтэйшые – нилээд ажал ябуулагдаа. Хэнэйшые мэдэхээр, ипподромой нээлгэ Буряадай һайн дураараа Россиин бүридхэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулагдахаар хараалагдан байгаа. Зүгөөр хайша хэрэгээр ажалдаа хандаһан барилгашадһаа боложо, һэльбэн шэнэлгын хүдэлмэринүүд саг соогоо бээлүүлэгдэхэгүй. Тэдээн тушаа уголовно хэрэг эрхилэгдэнхэй гэжэ һануулаа.

Республикын Толгойлогшо наяхана федеральная министрствэнүүдтэй энэ асуудалаар ажал ябуулахдаа, шийдхэлгын хоёр арга зүбшэн хэлсээ. Нэгэ гэбэл, ипподромые республикын мэдэлдэ дамжуулжа, “Алас Дурна зүгые болон Забайкалиие хүгжөөлгэ” гэнэн федеральная програмын хэмжээндэ барилгыен дүүргэхэ. Үгы гэбэл, Россиин Хүдөө ажахын министрствын мэдэлдэ үлээжэ, барилгыен дүүргүүлһэнэйнгээ удаа ипподромые “Московские конюшни” ОАО-до дамжуулжа үгэхэ. Гүрэнэймнай бүхы ипподромууд энэ эмхидэ үгтэхэ ёһотой юм. Зүгөөр ямаршые шийдхэбэриин абтабал, барилгын хүдэлмэринүүд үргэлжлүүлэгдэхэ.

- Владимир Эдуардович, республикыннай гурбан дээдэ хургуули Россиин ашаг үрэгүй нуралсалай эмхи зургаануудай тоодо оронхой гэжэ мэдэнэбди. Саашанхи хуби заяан тухайнь хэлэхэ үгыг даа.

- ВСГАКИ, БГУ, ВСГУТУ-һаа гадна энэ тоолборидо дээдэ нуралсалай эмхи зургаануудай табан филиал оронхой. Илангаяа регионуудай дээдэ хургуулинуудые үлээжэ шухала гэжэ тоолонобди. Тиин Буряадай правительствын оролдогдоор ВСГАКИ энэ тоолборидоо гаргагдаа, харин БГУ болон ВСГУТУ ондоо бүлэгтэ, ажал ябуулгаяа ашаг үрэтэй болгохо ВУЗ-уудай тоодо оруулагдаа. Ноябриин 6-һаа албан хоорондын тусхай комисси ажал ябуулжа эхилэнхэй. Дүнгүүдын дээдэ хургуулинуудай хуби заяанда нүлөөлжэ болоно.

Тус дээдэ хургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэд бээ бээтээ хэлсэжэ, адли мэргэжэлтэдые бэлдэхэеэ болихо ёһотой. Минии ханахада, Промышленнигуудай болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоной энэ хэрэгтэ хабаадабал, ашаг үрэтэй байха һэн. Тиигэжэ ехэ-ехэ предпритинуудай захилаар мэргэжэлтэдые бэлдэдэг болобол, ехэл тааруу һэн.

- Хүршэ Забайкалиин хизаарһаа, Эрхүү можоһоо наһатайшуул яһала олоор Буряад Республикада зөөжэ ердэг. Тэдэндэ анхарал хандуулхын арга үгы юм гү? Социальная хамгаалгын министрство наһажаал хүнүүдые дэмжэлгын хэмжээ ябуулгануудтаа зөөжэ ерһэн наһатайшуулые хабаадуулхаяа яана гээшэб?

- Эдэ зоной олонхын үри хүүгэдтэ ерэнэ ха юм. Үхибүүдын наһатай болоһон гэртэжиндээ зохид эрхэ байдал тогтоохын тула баһал оролдоло үүсхэлэе гаргаха ёһотой. Республикадамай наһажаал зоной ажабайдал хайжаруулха талаар програма бээлүүлэгдэдэг. Тиигэжэ олон хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэдэг юм. Жэшээн, наһажаал зоной, эрэмдэг бээтэйшүүлэй үдэрнүүд, политическэ хамалган хашалганда ороһон хүнүүдэй үдэр... Гадна саг үргэлжин проектнууд бии. Жэшээн, “Наһажаал зоной университедэй” 142 клубта 7000 хүн һурана. Бүхы хэмжээ ябуулганууд тухай олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ашаар соносхододог юм. Тиихэдэ Буряадай ажаһууһадые социальная талаар хамгаалгын министрствын сайт дээрэ тодорхой мэдээсэл үгтэдэг.

Светлана НАМСАРАЕВА, Д.МАРХАДАЕВА хэлбэлдэ бэлдэбэ.

Понедельник, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ЧЕХОВ И КО'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ', 'СМЕШАРИКИ НА АРИГ УСЕ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БАЙКИ В БАНЬКЕ', 'ЗУРХАЙ', 'В ТЕМЕ. ЛУЧШЕЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ СЕМЬИ РОБИНСОН', '5 ИСТОРИЙ', 'АТЛАНТИДА'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'КЛЫКИ', 'УТРО НА 5'.

Вторник, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ГАДАНИЕ ПРИ СВЕЧАХ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ЧЕХОВ И КО'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УТРЕННЕЕ ШОУ', 'НОВОСТИ ШОПИНГА'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'КЛЫКИ', 'УТРО НА 5'.

Среда, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИСТОРИИ В ФАРФОРЕ', 'БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ', 'БУДДА НА ШЕЛКОВОМ ПУТИ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УТРЕННЕЕ ШОУ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДВОЙНОЙ ПЕРЕПОЛОХ', 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

Хуули ёһо сахилгын хуудаһан

ГЭМТЭ ЯБАДАЛ – НОГТУУГАЙ ШАЛТАГААНЬАА

Архиин арбан гурбан жолоо тухай хэлэһэнэйшье үлүү – арад зон бүгэдэ мэдэхэ. Хүнэй ажабайдал түрэхэһөө гэлтэй, хари түрэхэһөөнь урид дээдэ бурханаар зохёогдон табигдадаг. Элинсэг хулинсагнаа эхилжэ, эхэ эсэгээрнь дамжуулагдан, шуһанай, имагтал өөрын шэнжэ түхэл, оюун ухаан, сэдьхэл, маяг хүндэ үгтэдэг. Буянтай бурхантай гарбалтай зон түрэхын сагаан хайхан ханаатай, даруу номгон зантай, абааштай һонор ухаантай, урагшатай байдаг. Теэд тиимэ зон хара бума үсөөн. Ехэнхимнай хүн шанарай хайн хайханай али нэгэндэнь хүртэдэг, тиимэһээ тэдэ гансал өөрынгөө алдуу дээрэ һуража ябадаг.

Иимэ заяан гэшэ хүн бүхэнэй урда ехэ эрилтэнүүдые табидат. Олонхид хүсэ шадалаа элүүлжэ шадангүй, гараа һула табидат, архиин манан соогуур төөридэг, тиигэжэ тамын зоболондо һайса хүртэдэг, харин тээ байтараа, хүн шанараа алдадаг.

Ёһо сахигша зургаануудай хараалһаар, гэмтэ ябадал дандаа һогтуугай шалтагаанһаа хэгдэдэг. һайн дураараа архи хэтерүүлэн дэмырээд, элүүрээр тиимэ гэмтэ ябадал гаргаханаа байтагай ойндоошье абаагүй ябадаг зон ямар нэгэн муу муухай ушаралда орожо, «гэмзын урдаа, гэмшэлын хойноо» гэдэг үгын сэсэнйе бэе дээрээ үздэг, архан ехэ тэнгэриин нарин түби бурханай нангин номнол бүдүүлгээр эбдэн, нүгэл шэбэлдэ хүртэжэ, зобохын ехээр зободог, ойро тойронхидоо тулядаг, аза талааниень буруутуулдаг.

Архи дарһа хэтермэ ехээр хэрэглэһэн зон нэбшэ-гэрээрэ хосорно. Росси доторнай жэлдээ зуун мянган хүн һайн дураараа зоболон амсажа, сагнаа урид (40-60 наһатайшуул) үхэжэ байна.

Орон доторнай архида эсэргүү гүрэнэй бүхэли программа байгуулагдажа байнхай. Россиин Правительство архида эсэргүү тус программын ашаар арбан жэлэй туршада арад зон хоёр дахин багаар архи уудаг болохо гэжэ хараална. Энэ талаар архиин үйлдбэри хороогдохо гэжэ сэхэ хэлэгдэһэнгүй һаа, хатуу шанга хиналгада орохо, эрхим дээдэ шанартай бол-

гогдохо, элдэб янзаар хортой муу архи гаргадагуудын дарагдаха гэжэ хараалагдаһа.

Мүнөө хуулиин наһа хүсөөгүйшүүлдэ архи дарһан худалдагданагүй, мүн үдэшин 11 сагнаа тиимэ бараан үгтэнэгүй (зарим можонуудаар худалдаха саг ондоо байдаг). Энэмнай эсэргүүгэй эхин шата гэшэ ааб даа. Саашадаа арад зоноо энэ талаар гэгээрүүлхэ, олондо тараадаг хэрэгсэлнүүдээр (СМИ) хүн бүхэнэй сэдьхэлдэ хүрэмөөр тунхаглаха, тиигэжэ ой ухаанай, зүрхэ сэдьхэлэй сүм ойлгомо, сүм мэдэрмэ гүн ухаа, һэргэлэн сэдьхэл байгуулагдаха ёһотой. Тэрэһээ гадуур архида эсэргүү албан зургаанай хүшүүргэнүүд абтахаар хараалагданхай.

Харин мүнөөдөө энэ талаараа угаа тулюур байнабди. Үнгэрһэн жэлэй дүнгөөр, республикын арад түмэнэй хүн бүхэн гэжэ тоолоо һаа, 15 наһанһаа дээшэ наһатайшуулнай жэлэй туршада 9,85 литр сэбэр спирт ууһан байха юм. Энэмнай тоо баримтада ороһон дүн, харин гэртээ гү, али углуу булангаар сэржэмдэгдэһэн ушар хараада абабал, энэ тоо баримта үшөөшье дээгүүр аабза.

Республика доторхи гэмтэ ябадалнуудай уголовно үйлэ хэрэгүүдые абажа харахада, архиин шалтагаан альбан шүдхэрэй үзэмжэ муухай хара тугаа намилзуулан, түрүү зэргэдэ шуумайһан үзэгдэл мэтээр харагдана.

Яруунын Нарһата һууринда 26 наһатай хүн һамга басагантаяа һуудаг һэн. Тэрэ һамгантайгаа ажал хүдэлмэри хэдэггүй, хаа-яа дайралдаһан олзоор амидардаг, хэмһээ ехээр архи уудаг байгаа. Байгша оной ноябриин тэнгээр үбгэн һамган хоёр гурбан хоногой туршада гэртээ архидаһан байгаа. 19-нэй үглөөгүүр тэрэ айл бүлэ үлэһэн архаараа толгойгоо заһаад, һамганиинь архида алаабхи зорёо һэн ха. Гэрэй эзэн һогтууһаа боложо, ой ухаагаа мууданхай дээрэһээ долоо наһатай басагаһа хүсөөр эдлээд, хэндэшье бү хэлэ гэжэ албадаһан байгаа. Сагай дараа һамганиинь бусажа ерэхэдэ, басаганайнгаа шуһа обёоржо, эмнэлгын газар абаашаһан байгаа. Тэндэ басаганай бэе шэнжэлэн үзөөд, түргэн операци хэжэ, туһалжа шадда, тиигэжэ гэмтэ муухай ябадал элирхэйлэгдэ.

Мүрдэлгын управлениин Яруунын аймаг хоорондын

мүрдэлгын таһаг РФ-гэй УК-гай 131-дэхи статьягай 4-дэхи хувиин «б» зүйлөөр (14 хүрөөгүй хохидогшые хүсөөр эдлэлгэ) зэмыень тохожо, хара хэрэгын мүрдэгдэжэ байна.

Юрэ бодоод үзэхэдэ, юун болоно гэшэб даа? Аба эжынгээ үгэһэн энэ нангин буянда уймар бэшэ хүн боложо түрөөд, алтан дэлхэй шэмэглэжэ ябахын орондо бузарһаа бузар үйлэ хэрэг хэжэрхёод, ан арьяатанһаа дорой амитан болонхой ябаха гэшэ юун гэшэб? Түрэһэн гаргаһан үхибүүдтээ гар хүрэхэһөө байтагай, эльгэн дээрээ үндэгэн мэтээр эбы хөөрхы үргэжэ, гарыень ганзагада, хулыень дүрөөдэ хүргэжэ тухай үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн ябадаг манай арад зоной дунда иимэ бузар ябадал анхан үзэгдөөгүй юм һэн бээ...

АМИДЫН ТАМЫН ҮҮДЭ ТАТАЖА...

Баһа нэгэ һогтуу ябадал. Баунтын аймагай Багдарин һууринда байгша оной ноябриин 3-най бүхэли үдэрэй туршада 20-22-той хоёр үеэлэнүүд нэгэнэйнгээ гэртэ архидаба. Үдэшлэн тэдэ хоёрто хүршэ нэгэ һайн танил һамган хонходожо, хуули дансагүйгөөр хамта һуудаг үбгэндөө сохюулжа байһанаа мэдүүлбэ. һогтуу хоёр гэрһээ хутага абаад, 22 наһатай үбгыень хэһээ ханаатай, тэрэ айл зорижо гараба. Гэрэйн хажуудахи уйтан үйлсэдэ тэрэнтэй золгодоод, удааншье хөөрөлдөөгүй байтараа, нэгэниинь араһаан аһажа, гарнуудыень хам бариба, нүгөөдэнь хэдэн дахин гэдэһэ руунь хутагаараа хадхаба. Хохидогшо хүнэй амияа табижархихада, аха дүү хоёр тэрэ газарһаа тэрьедээд, нүхэр эхэнэртээ хонходожо, бидэнэрые бү мэдүүлэ гэжэ албадаһан байгаа.

Хосорогшын дансата бэшэ һамган полициин таһагта һайн дураараа ерэжэ мэдүүлһэн хүн болоод, тэдэ хоёр алууршадые далдалан нюуха хэдэлгэ гаргаба. Харин мүрдэгшэдэй болон оперативна аргаар бэдэрэгшэдэй наринаар бэелүүлһэн мүрдэлгын ашаар бодото үнэн байдал элирүүлэгдээд, алууршад баригдажа, эрхээ хаһагдаа.

Үшөө нэгэ һогтуугай хэрэг. Яруунын аймагай Гүндэ һууриндай ойро оршодог байратай малшан айлхайн ноябриин 10-най үдэр гэртээ

һайса архидаба. Хатуу харын охиндо зада нэрбүүлһэн хоёр пеэшэнэе түлихэе мартажа, үбгэниинь орон дээрэ, харин һамганиинь нүгөө таһалга соогоо шала дээрэ унташаһан байгаа. Орой һүни үбгэниинь даараһанһаа мэдээ орожо бодоод, һамгаяа һэрюулжэ ядаба ха. һогтуу эрын дунгааршаһан толгойдо һамгаяа айлгажа һэрюулхэ бодол ороод, дээрэһээ бензин адхаад, гал аһаажархиба. Галай пүшэгэнэн аһашада, тэрэ өөрөө айгаад, дээрэһээнь хүнжэл хаяба, һая гаргаһан малай шуһа адхаба – туһа болобогүй. Хүнэг уһа асаржа адхахадань, гал унтарһан байгаа. Тэрэһэй удаа түргэн туһаламжа дуудажа, Сосново-Озерскын эмнэлгын түб абаашаһан, теэд эмшэдэй хэды оролдоошье һаань, эхэнэрын тэрэл һүниндөө хосорбо.

Буряад һайхан зангаараа малаа хаража, амаа тоһодохо, ажана амгалан ажаһууха гэжэ ябаһан зон архиин шалтагаһа нэгэниинь РФ-гэй УК-гай 105-дахи статьягай 1-дэхи хубяар (алуур) гэмнэгдэжэ, түрмын үүдэ татан, нүгөөдэнь сагнаа даншье урид нүгшэжэ хохидобод.

Архиин хороной үшөө нэгэ жэшэ. Закаменск хотын Холтосоной гудамжар 32 наһатай һайн һайхан ханаатай эхэнэр эхэтэйгээ суг һуудаг бэлэй. Басаганиинь эхэдээ мээхэй дулаанаар хандадаг, ханаагаа зободог, гэр тойронхи ажалдань туһалдаг һэн. Эжынгээ сад үбшөөр үбдэжэ, удаань хэбтэриин байхадань, хойноһоонь хаража туһалаа бэлэй. Үбшэн эхынгээ хүл дээрээ бодоходо, хэды ехээр баярлаа гэшэ һэм! Харин тээ байтараа тэрэ эхэнэр архи уудагхан болобо. Нэгэтэ бэшэ эхэтэйгээ суг уудаг, жэжэжэ хэрэлдэһэнэ боложо, эхээ сохидог һэн ха. Ноябрьриин 8-най үдэр тэдэ хоёр архидажа, баһа хэрэлдээд, басаганиинь 64-тэй эхынгээ нюур руу һүхөөр сохижо, орон дээрэ шэрэжэ абаашаад, оһороор боожо алаба.

Зэдын аймагууд хоорондын мүрдэлгын таһаг энэ аюул мүрдэжэ байнхай. Харин тэрэ эхэнэр алтан ами үршөөһэн эжыгээ улаан гараараа алаһанай түлөө амидын тамын үүдэ татаба.

Архиин арбан гурбан аашын үшөө нэгэ жолоо. Байгша оной ноябриин 7-ной үдэшэ Загарайн аймагай Нижние Тальцы һууриндай 40 наһатай эхэнэр багахан хүбүүгээ үбгэнтэйгөө гэртээ

орхёод, Улаан-Удын захадхи Звездный һуурин руу нүхэд басагадтаа айлшалһан байгаа. Орой болоошье һаань, тэрэ эхэнэр ябагаар гэртээ зорижо, харгыгаа сэхэлэн, ой соогуур гэшхэлһэн. Архи гэшэ хайрагүй. Тэрэ эхэнэр амархаяа һууд гэхэ гээд, архинь ехэдэжэ, хүлдэтэрөө унташоо. Үгөөгүүр сэрэгэй хүн бэеыень оложо, засагта дуулгаа.

Ганса архиин һогтуугаар гэмтэ ябадал хэгдэнэ гэжэ болохогүй. Муу муухай ханаатан, абаха эдихээ мэдээшэн, мэхэ гохо гаргаашан манай дунда олон. Тэдэһэй нэгые эндэ дурдаагүйдэ аргагүй.

Баргажанай «Землемер» нэрэтэй коммерческэ организациян хүтэлбэрилэгшэ Б.Б.Н.Чойропов хуурмаг ябадалаараа муу муухайгаар суурхаба. Аймагайнгаа хүн зонной газарай талмай хэмжэжэ үгэхын түлөө тэрэ хүн хандагдай мүнгэ абаад, уялгаяа дүүргэдэггүй һэн ха. Тиигэжэ аяар 2005 онһоо 2008 оной ноябриин 11 болотор Чойропов мэхэ гаргажа, 66 500 түхэриг мүнгэ хуурмагаар олзоборилоо. 2010 оной майн 25-да тэрэ мэхэшэн туһаа РФ-гэй УК-гай 201-дэхи статьягай 1-дэхи хубяар (албан засаг хэтерүүлгэ) уголовно хэрэг эхилэгдээ.

Тэрэһээ гадуур 2006 оной июль һараһаа 2008 оной октябриин 15 болотор Чойропов ажалайнгаа компьютерар мүнгэнэй ороһон тухай ордер барлан гаргадаг байгаа. Тиихэдээ албан газартаа мүнгэ оруулдаггүй, бүхгалтеридээ дуулгадаггүй, гансаараа тэрэ ороһон мүнгэ эдидэг байба. Хомхой хобдогойнгоо ехэдэ тэрэ мэхэшэн аймагайнгаа тосхон һууринуудаар ябажа, «Землемер» предпрятиин директор гэшэб, газар талмайетнай хэмжэжэб гэжэ арад зонийе мэхэлжэ, мүнгэ суглуулдаг һэн. Тиихэдээ газар хэмжэлгэ хэгдэхгүй гэжэ мэдэжэ байгаад, 2006 оной июль һараһаа 2008 оной октябриин тэн болотор 94 500 түхэриг мүнгэ эдижэ, арад зоной хараалаар, мүн худал хуурмагай нүгэлөөр маша ехээр «таргалба». Гэмтэ хэрэгэйнгээ түлөө тэрэ 2,3 жэлээр условноор эрхээ хаһагдажа, эхэ эсэгынгээ торгон нэрэ бузарлаад, предпрятиидаа тэрэ мүнгэ бусааха болобо.

Сергей ДОРЖИЕВ, «Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай штатна бэшэ корреспондент.

Архи - амин голой дайсан

АРҲАН АРГАМЖЫН ТАҺАРТАР...

Нэгэ хүн Баянголдо ажаһуудаг байһан юм. «Нэгэ хүн» гэжэ юундэ хэлэнэбиб гэхэдэ, нэрэ обогын хэлээд яахамнайб. Юундэб гэхэдэ, тэрэ хүн дан ехээр архи уугаад лэ ябадаг болоһон байгаа. Үдэр һүниез илгангүйгөөр морин тэргэ дээрээ һуугаад, олон

тоото айлнуудта ошожо, түрэл гаралаа «золгожо», һайхан зугаа дэлгэдэг байһан юм гэдэг.

Тиигэхэ зуураа нэгэ зуун грамм архи эрижэ, тэрэнээ залгихадаа, абяагүйхэн гаража ошодог байһан юм ха. Архияа уугаад, дуулаха дууниинь «дугшуулам, дугшуулам даа, добуунай нюр-

ган ... дурланам, дурланам даа, дурлаашым ханааниинь хубилнагүй» гэжэ хангюурдаад, «һы-лоо, һы-лоо» гэхээр үдэр бүриингөө «ажалые» үргэлжэлүүлдэг байһан ха.

Энэ хүниез хайшан гэжэ архиһаань һалгаахаб, ямар хэмжээ абахаб? Архи тухай хөөрөлдэхэ, зугаа дэлгэхэдэ, шагнахашье дурагүй байдаг

хүндэ юу хэлэхэбши? «Баянгол айлшална» гэхэн ханын газетэдэ тэрэ архиншан тухай имэ шүлэг зохёооод, олон хүнэй уншаха газарта няа-жархиба ха юм. Тэндэнь иимэ шүлэг байба:

Архан аргамжын таһартар, Ардаг зээрдээ табихагүйб, Амин голойнгоо таһартар, Архи, шамаяа хаяхагүйб!

Хүн зон тэрэ шүлэг уншажа, энеэлдэһэн, шоглоһон юм гэлсэдэг. Тэрэ шүлэг архиншан өөрөө уншабашье, «Байгаа юм ааб даа шүлэг» гэжэ хэлэжэрхиһэн байгаа. Гэбэшье, удаань, үдэр һүниез мэдэхэ болиторгоо тэрэ хүн архи уухаяа болиһон юм гэлсэгшэ һэн.

С. БАИРОВ.

“ҮЛГЫМНИ БОЛОҢОН ЭГЭТЫН ТАЛА, ҮБДЭГЛЭН БАҢАЛ УРДАШНИ ҺЭХЭРНЭМ...”

Маарагтаяа, түрэл Яруунаая, элдин найхан нютаг болохо Эгэтын-Адагаа шүлэгүүд, поэмэнүүд соогоо магтан суурхуудаг байһан республикын арадай поэт, мэдээжэ журналист, бэлигтэй публицист, оршуулагша, Россиин болон Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Хүндэлэлэй орденото, республикын журналистнуудай Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат Цырендулма Цыреновна ДОНДОГОЙН түрэнхөөр 80 жэлэй ойдо зорюулагданаһан литературна үдэшэнүүд, нонин нонин хэмжээ ябуулганууд республика соомнай түрэл Яруунынь аймагта, бусад нуралсалай эмхинүүдтэ, нургуулинуудта, клубуудта олоор эмхидхэгдэжэ байһаниинь дэмбэрэлтэй, гүн удхатай байна.

Россиингаа, республикынага болон хариин уран зохёолшодой бүтээлнүүдые уран хурса гуурһаараа баян буряад хэлэн дээрээ оршуулдаг, хүүгэдтэ болон ехэшүүлдэ шүлэг дуунуудаа, поэмэнүүдээ олоор бэшэдэг байһан зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмэ очерк, зураглалнуудынь нютагаархидтаа зорюулдаг байһан, элитэ журналист, республикаая суурхуулһан арадай поэт, Ярууна нютагайнгаа алдар габьяатай басаганда зорюулһан мүнхэ дурасхалай саб сагаахан шулуунхүшөө нээлгын баяр ёһолол Яруунын хилэ дээрэ ехэ зохидоор эмхидхэгдэһэн юм.

Поэзиин саад болоһон “Уянгын сэсэрлиг” соо Улаан-Үдэнөө ерэнэн айлшад – уран зохёолшод, журналистнууд, нютагаархидынь олоороо Эгэтын-Адагай “Аялга” ансамблин амаршалгын дуу зорюулһанай удаа алдар суутай поэт, журналист Цырендулма Цыреновнагаараа, зохёохы ажалаарнь омогорхон байһана Яруунын аймагай захиргаанай гулваа Ц.Г.Шагдаров мэдүүлээд, холоһоо ерэнэн айлшадтаа халуун амаршалга хүргөө. Шүлэг дуунуудаараа мэдээжэ болоһон эхэнэр-поэдүүдэй хүндэлэлдэ “Хориин хатан” гэнэн эхэнэрэй дүрэ, бээтэй найхан хүшөө Хэжэнгэ, Хори, Яруунын аймагуудай уулзуурта (эндэ Маарагтадыше болохо) бодхоохо тухай дурадхал амаршалгынгаа үгэнүүд соо республикын Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ М.Р.Чойбонов оруулжа, буряад литературада Ц.Ц.Дондогойн оруулһан хубита тон ехэ гэжэ тэмдэглээ, үрээлэй дээжэ хүргөө.

Багахан үхибүүд, багшанар, аха классайхид аргагүй түрэл тоонтодоо зорюулһан арадай поэдэйнгээ шүлэгүүдые уран гоёр уншаба:
**...Эгэтын-Адаг
Элдин найхан нютаг.
Энээхэн мэдэрэл
наһан соом
Эльгэн зүрхэндэм
лугшадаг.**

**Добуун бүринь
Домогоор баян
Элинсэг гарбалайм
Эгэтын тала гэгдэнхэй...
...Еһорхуу зантай
Ёдойжо байна хүрэг
Халуун жабар,
Хамаарнагүй огто
Хэндэ зоогдооб
Хэтын таабари –
Элинсэг хулинсагни
Энэ болоо гүш,
Алдар нэрыень мүнхэрүүл-
һэн шүлэгүүдэй урадхал
долгиной удаа дурасхаа-
лай хүшөө-шулуун дээр-
рэнэ бэшэгдэһэн мүнхэ
мүрнүүдээрээ арадай поэт
түрэл тоонтоёо суурхуулаа:
**Үлгымни болоһон
Эгэтын тала,
Үбдэглэн баһал
Урдашни Һэхэрнэм.
Дэгнүүл болдогोरшни
Дэрэ хэжэ,
Дэлюун дээрэшни
Аянда дахин
мордохынгоо урдахана
Амаржа, эрхэлжэ
Дүрөөгөө бүхэлөөд,
Дүрбэн зүгэй галхантай****

урилдахам...
Шүлэгшэ, дууша, үльгэршэ сэдхэлтэй суута яруунынхидай нэрэ сольёе мүнхэрүүлһэн “Уянгын сэсэрлигээр” ябажа, бэлигтэй зонойнь шулуунхүшөөень ёһолон дохибобди.

ЭГЭТЫН-АДАГАЙ ЭДИРШҮҮЛ, ХҮҮГЭД БЭЛИГТЭЙ

Эгэтын-Адагай суута дунда хургуули соо (спортивна зал соо) алдарта поэдэй, олондо мэдээжэ журналистын 80 жэлэй ойн хүндэлэлдэ республиканска литературна үдэшэ эмхидхэгдэжэ, амаршалгын хатар дуунууд зэдэлжэ, баян намтартайнь видео-слайд дээрэ фото-зурагуудтайгаарнь дахин дахин танилсажа баясабабди. Үхибүүдтэ зааһан бэрхэ багша эндэ хүдэлһэн, айлшалдаг байһан тухайнь аймагай гулваа Ц.Г.Шагдаров омогорхон мэдүүлээ.

Эгэшэ журналист, элитэ поэт Цырендулма Дондогойн зохёохы ажал тухай элидхэл буряад хэлэн дээрэ БГУ-гай профессор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Е.Е.Балданмаксарова ехэ удхатайгаар уншаба. Суг хүдэлһэн эрилтэ ехэтэй нурган хүмүүжүүлэгшэ, энэрхы сэдхэлтэй багша тухайгаа “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай журналистнууд, “Буряад үнэнэй” редактор, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Т.В.Самбялова, корреспондент, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ

Б.Д.Орбодоева гэгшэд зохидоор хөөрөжэ, үндэр заяатай эгэшэдээ үндэр сэгнэлтэ үгэһэн баян сэдхэлыень бахархан дурданаһан байна.

УРАН БЭЛИГТЭН, БАГШАНАР УРГАН ГАРАХАЛ!

Мэдээжэ поэдэйн шүлэгүүдээр, зохёохы ажалаар гурбан секци, нэрлэбэл, уран уншагшадтай конкурс (гурбан бүлэгөөр – бага классуудай, дунда болон аха классуудай), тиихэдэ литературно-хүгжэмтэ найруулгануудай, мүн зохёохы секци (Ц.Ц.Дондогойн найруулгануудаар 3Д-ном бэлдэлгэ) хүдэлһэн, эрхим уншагшадые, бэлигтэй үхибүүдые элирүүлһэн байна.

Би, манай хэблэлэй түбтэ Цырендулма Цыреновнатая суг 6 жэл соо хүдэлһэн Д.Ц.Цыбикова (“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан), поэдүүд Татьяна Григорьева, (“Рогатка” гэжэ шүлэгиень оршуулагша), Анна Виноградова гээд 1-дэхиһээ 4-дэхи класс хүрэтэр мүрьсэһэн багашуулай – арадай поэдэй хүүгэдэй шүлэгүүдые уншахыень шагнабабди, хаража хүхилдэбэбди, хөөршөөбэбди. Соёлой-спортивна комплекс соо болоһон концерт наада, түрүү нуури эзэлһэн

диршүүлэй, багашуулай уран уншалга шагнабабди, баясан хужарлабабди. “Наран” гэнэн хүүгэдэй сэсэрлигэй гөөл зааханууд, буряад дэгэлтэй, малгайтай хөөрхөн хүүгэд нютагайнгаа суута поэдэй шүлэгүүдые ехэ зохидоор уншаба. Цыденова Соижина (“Эжын үдэр”), Намсараев Баясхалан (“Галуун”), Найданова Арюна (“Аха”), Дамбиев Молон (“Нягар”), Доржиева Дарима (“Эжы”), бусад хүүгэд бэлигээ харуулба. “Эжидээ дуратайб” гэнэн дууень шагнажа энеэлдэбэбди, хүхилдэбэбди.

Аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Б.Д. Гуробазаров, Эгэтын-Адагай поселенин дарга Ц.Е.Ц.Лыгденов, М.Р.Чойбонов, Россиин габьяата багша Я.Ц.Ивахинова, Д.Ц.Цыбикова (“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан), БГТРК-һаа журналист, Ц.Ц.Дондогойн шаби, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Б.Ц.Дамбаринчинов, Хитадай Шэнэхээнһээ гарбалтай поэт Намсалмаа, ажалай ветеранууд Н.Р.Дугданова, П.Ц.Эрдыеева (хүдөө бэшэгшэ), бусад найхан үгэнүүдээр бэрхэ журналист, бэлигтэй поэт Цырендулма Цыреновна эгэшээ дурдабад.

Аймагай захиргаанай, «Буряад үнэн», «Информпо-

лис» Хэблэлэй байшангуудай зүгһөө бэлэг сэлэгүүд, номууд, журналнууд илаһан нурагшадта барюулагдаба.

Багашуулай дунда Чимита Хаинзанова (“Далай ламын магтаал”), дунда классайхид сооһоо Цырен-Дулма Цыбикжапова (“Миисгэй харуулшан”), харин аха классай нурагшад соо эдэбхитэнэй нэгэн Баатар Намсараев шалгарба, бэлэгүүдтэ хүртэбэ. Россиин габьяата артистка Дарима Сангажоповагай бэлдэһэн литературна композицияр эгэтын-адагайхид илаһан байна. “Аялга” болон хургуулийн хатарай ансамбльнууд, дуушан Сэрэгма Цыденова гэгшэд уран бэлигээрээ энэ найхан үдэшыень шэмэглэбэ. “Хүн болохо баһаһаа” гэдэгтэл нютагайнгаа дууша, шүлэгшэ басаганайнгаа олон зохёол хүүгэд – “улаан бургааһад” түрэл нютагаа, элдин найхан Эгэтын-Адагаа үргэхэл байха! Ерээдүүдэ уран бэлигтэн, багшанар, бэрхэ ажалшад, артистнууд элдин найхан нютагаань урган гараха гэжэ этигэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.
Улаан-Үдэ – Эгэтын-Адаг.

Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулганууд

“... ДҮРӨӨГӨӨ БҮХЭЛӨӨД, УЛАМАА ШАНГАДХААД, ДҮРБЭН ЗҮГЭЙ ЫЛХИНТАЙ УРИЛДАХАМ”

(Буряадай арадай поэт Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэйн ойдо зориулагдаһан дурасхаалай үдэшэһөө тэмдэглэлнүүд)

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

ЭХЭМНИ!

Зориулаагүйб мэндэ ябахаш дуугаа, - Зоригни хүрэдэггүй нэн – гэмшэнэб алдуугаа. Эхээ наһаараа абажа ябахаб гээд Этигэдэг байһамни гайхалшые бэшэ... Бултанда үзэгдөөгүй эди шэдээр лэ

Бусажа намдаа гэнтэ ерээл нааш, Альган дээрээ ямбалан бөөмэйлжэ, Ашыеш харуулха нэм даа, эхэмни!...

гэһэн гол темээ зохёолнууд соогоо элирхэйлдэг байһан алдар суута поэт Цырендулма Дондогой эхын нангин сэдхэл, эхэ хүнэй үндэр үүргэ, уялга шүлэгүүд соогоо магтан суурхуулан габьяатай, байга-

алитаяа, нютагтаяа наһаараа холбоотой, үхибүүдтэ мээхэй байһыень Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ харуулагдаһан “...Дүрөөгөө бүхэлөөд, уламаа шангадхаад, дүрбэн зүгэй илхинтай урилдахам...” гэһэн литературно-хүгжэмтэ дурасхаалай найруулгын үдэшэ гэршэлбэ, зохёохы ажалыень, баян сэдхэлыень удхалан харуулба.

XX зуун жэлые хохидолдо

оруулан дайн, Хиросима, Нагасакида атомна боомбо хаялга тухай, мүн оршон тойронхи байгаали, алдар суута Байгалаа аршалан хамгаалхые урыалһан шүлэгүүдын зэдэлбэ. Республикын соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин зохёохы ажалдань үндэр сэгнэлтэ үгөө, оршуулгануудтань гол анхараала хандуулаа.

Үлгын болоһон элдин дайдатай Эгэтын-Адагайнь, Ярууна нютагайнь хүтэлбэрилэгшэд –

аймагай захиргаанай гулвагай орлогшо Баин Гуробазаров, “Победа” СПК-гай түрүүлэгшэ Мунко Дамбаев гэгшэд халуун амаршалга бултанда хүргэхэ зуураа 57 мянган түхэриг мүнгэ нютагайгаа элитэ поэт Ц.Ц.Дондогойн шэнэ номдо номолһон тухайгаа баясан мэдүүлбэ. Эгэтын-Адагай “Аялга” гэһэн ансамбль “Эгэтын-Адаг” (үг.Ц.Дондогойн, хүгж. Б.Цырендашиевай) гэжэ нэрэтэй найхан хүгжэмтэй вальсын дуу бэлэглээ.

А.Ангархаев, А.Румянцев, В.Гармаев, Ц.Цырендоржиев

Т.Самбялова, Б.Орбодоева, Р.Гармаев, Н.Бадмаринчинов, В.Хартаев, Г.Дашиева

«УРАН ДУУЕМ ШАГНАХАА ЕРЭГШЭД УТА НАНАННААМ ХҮРТӨӨД БУСУУЖАН...»

Ц.Ц.Дондогойн «Сэрэгшын намганай монолог» бэлдэһэн республикын арадай артистка. Должин Тангатова (нүхэрөө дайнда алдаһан инаг нүхэр) уянгатайгаар уншажа, зүрхэ сэдхэлыемнай хүдэлгэжэ, зал соо сугларагшадые уяруулба. Эжы, аба тухай шүлэгүүдын дурадхагдажа, тайзанай арын сагаан экрантай ханада фото-слайднууд, видеофильм эжы, аба, Альбина басаган, Цырен зээ, нүхэд тухайнь хөөрөбэ, ажал тухайнь харуулба, харагшадай уян сэдхэл хүдэлгэбэ...

Хэр бэ даа бээтнай, хүлтнай? Хэм соохоноо аабзат? ... Наранай малгай “сэржэмэйхитэйгээр” Наанаһаатнай ябуулаа нэм, абаа бээт даа? Хубсаһа хунараар дуталданагүй гүт? Хуушараа гү үнөөхи самсантай? һайн ябанаб битнай, яахабиб, - һанаагаа зобожо бү байгаарайт.

... Эхэ тухайгаа поэмэ бэшэһэн аад, Энэ жэлдэ хэблэжэ гаргааб, Эсэгэмни баяртай. Баяртай уулзатаргаа Эсэгынгээ нэрэ нэрлүүлэгшэ Басагантай...

“Эжын шанасан сай” гэһэн найхан монгол дуу “Байгал” театрай дуушан Бутидэй Цэрэн-Дондог, тиихэдэ хээээдэшые үхибүүгээ хүлээн ажаһуудаг эхэ, эсэгын нангин сэдхэл тухай уянгата дуу Цыден-Еши Бимбаев гүйсэдхэһэн байна.

“Ногоон Дара эхыень” Россиин габьяата артист Дамба-Дугар Бочиктоев һур жабхалантайгаар уншажа, түгэсхэлдэнь “Джарун-Хашорай субарга” дуугаа “нангин хүшөө” болгон зэдэлүүлээ. Харин буддын шажанай литературы олон оршуулга хэжэ, буян олоһон арадай поэдэй дурасхаала “Хонхо-Дамаари” гэһэн гоё хатар РЦНТ-гэй Зүүн зүгэй “Лотос” ансамбль хатарба.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай зүгһөө генеральна директор-ахмад редактор В.В.Хартаев, 15 жэлдэ редактор ябаһан Р.Б.Гармаев, “Үнэнэй” редактор байһан, мүнөө “Байгал” журналай редактор, арадай поэт, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Г.Х.Дашеева-Базаржапова, “Бурятия” газетые барладаг редактор Н.Д.Бадмаринчинов, “Буряад үнэн” газетын редактор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Т.В.Самбялова, корреспондент Б.Д.Орбодоева гэгшэд эгшэ журналист нүхэрөө, баян сэдхэлтэй, хүжоун дорюун зантай багшяа найханаар дурсаба, өөрын шогтой дууе бултадаа дуулалдаба:

Хоёрхон солхообгүй гэ гүш? Хоёрхон солхообнай байхал даа. Хоёрхон солхообоо гамнангүй, Хоюулан кинодо ошоёе... Гүядаа сагаангүй гэ гүш? Гурбанхан солхообнай байхал даа.

Гурбанхан солхообоо гамнангүй, Хоюулан кинодо ошоёе. Жараяа хүрешөө гэ гүш? Жаргахал дурамни байхал даа. Жаргахал дурыем хүндэлжэ, Хоюулан кинодо ошоёе. Үшөө нэгэ шэнэ бадагынь 80 жэлэйн найрта зориулба: Найтай болошоо гэ гүт? Найрлахал дурманнай байхал даа. Найрлахал дураяа хүндэлжэ, Буряадхан театртаа ерэгты...

Республикын арадай уран зохёолшо Ардан Ангархаев, арадай поэт Андрей Румянцев (Ц.Ц.Дондогойн олон шүлэгые оршуулагша), нютагайнь уран зохёолшо Владимир Гармаев, анхан “Үнэнэймнай” редактор байһан уран зохёолшо, поэт Цыдып Цырендоржиев гэгшэд арадай поэдэй, ялас гэмэ хурса бэлигтэй журналистын зохёохы ажалда үндэр сэгнэлтэ үгэһэн байна.

“Арад зонойнгоо сэдхэлдэ шэнгэһэн Буряадаймнай эрхим басагадай нэгэн Цырендулма Цыреновнагай үндэр найхан нэрэ, үнжэгэн сагаан сэдхэл арад зондоо шэнгэжэ, үеһөө үе дамжан, үргэлжэ бадаржа байхань болтогой” гэһэн үрээл үгэнүүд хэлэгдэжэ, Б.Цырендашиевай “Холын харгыда” (үг.Ц.Дондогойн) гэһэн мэдээжэ дууень Россиин габьяата артистка Светлана Бунеева зохидоор дуулаһан байна. Ярууна, “Эгэтын-Адаг”, хани нүхэд тухай А.Андреевэй найхан дуунуудаараа оперно театрай суута артистнууд Дамба Занда-

нов, Бэлигма Ринчинова, тиихэдэ найхан хоолойтой Дамба-Дугар Бочиктоев, “Наран” гэһэн 1-дэхи лицей-интернадай, мүн “Лотос” гэһэн хатарай ансамбльнууд, уран бэрхээр уншадаг эдир һурагшад, мүн Эгэтын-Адагта конкурсдо илаһан Цырен-Дулма Цыбикжапова, Цыден Цыренов, “Дэнзэ” бүлэгэй дуушад – “Алтарганын” одод Сэсэгма Дондокова, Цыден-Еши Бимбаев, найхан хоолойтой Бутидэй Цырен-Дондог дурасхаалай үдэшыень уран бэлигээрээ шэмэглэбэ...

Уран дууем шагнахаа ерэгшэд Ута наһаннаам хүртөөд бусуужан...

Арадай поэдэй 80 жэлэй ойн хэмжээ ябуулгануудые дэмжэһэн Яруунын аймагай захиргаанда (гулваа Ц.Г.Шагдаров), эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, бэрхэ шабидань Д.Б.Дамбаевта, Үндэһэн номой санда, Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ М.Р.Чойбоновто, “Ярууна” нютагаархидай эблэлдэ, СПК-гай түрүүлэгшэ М.Д.Дамбаевта, поселениинь дарга Ц.-Е.Ц.Лыгденовтэ, Эгэтын-Адагай һургуулийн директор Ж.Д.Базаровада, түрэл театрайхидтаа (найруулгын автор Н.Ч.Шабаев, режиссёрнууд Гэрэл Балданова, Елена Дамбаева) үнэн зүрхэнэй баяр хүргэнэбди!

Найхан сэдхэлтэй, дүрбэн тэшэ бэлигтэй байһан Цырендулма Цыреновнагаймнай дурасхаалай дулахан үдэшэ зүрхэ сэдхэлдэмнай хадуугдаба...

Бэлигма ОРБОДОЕВА. Сэрэгма ДОНДОКОВАГАЙ, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

РОССИИН ТҮҮХЫН ЖЭЛ

УГ ИЗАГУУРАЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

Цэбэгэй Гарматан Захаамнай аймагта Унилга нютагта үбэлжэдэг байгаа. Зунай сагта Бүргын эхиндэ зунадаг, үбнэ хуряажа дүүргэнээр, Бүргэнөө Унилга буужа ерэдэг, хабартаа дулаан болоходо, Бүргэеэ нүүдэг байгаа. Үмсөөрөө хууһан зон жэлдээ хоёр дахин нүүжэ, малаингаа бэлшээрин ногоо, хагда хаража, малаа дахажа ажаһуудаг бэлэй.

Цэбэгэй Гарматан 1920 оноор Дугар таабайда дүтэ һуудаг хэн. Цэбэг үбгэн лама хадаа гэртээ үхибүүдтэ хуушан монгол үзэгүүдые заадаг, минии эжы Бадма һурадаг байгаа. Ехэшье олон малтай байгаагүй, хорёод үхэр, гушаад хонин, арбаад морин, 3 гүүн, томо бухатай, нэгэ хусатай, тэрэнь ехэ томо-тахир гүрлэгдэнэн эбэртэй байгаа. Дунда зэргын һуудалтай Цэбэг Сэбжэд хоёр нэгэ хүбүүтэй, тэрэнь Шагдар гэжэ нэрэртэй, Шагдарай һамган Долгор, Шагдартан нэгэ хүбүүтэй, таба ойндоо хүрэнэн, Шантуу гэжэ нэрэртэй бэлэй. Сэбжэд хүгшэн юмэ оёхо, ноһо ээрэхэ-нэхэхэ, арһа элдэхэ, тогоо нэрэжэ, архияа гаргаха. Долгор гэрийнгээ ажал хэхэ, эдээ хоолоо шанаха, үнегээ һааха, малаа маллаха, үрмэ хурууд бариха.

Цэбэг Сэбжэд хоёр зэргэлээд, ехэ һэеы гэр соо байдаг байгаа. Долгор Шагдар хоёр модон гэр соо найман булантай байшанда һуудаг байгаа. Цэбэгэй Гарматан өөһэдөө бэрхэ, туһаламжа хүнһөө эридэггүй, малаа хараад, түлээ уһаа асараад, хүршэ хүбөөнэртөө хүндэтэй хэн. Долгор бэрийнь түрэхэ саг дүтэлөөд, хоёр хүгшэшүүл һанаагаа зободог болобо. Хабарай ута үдэрнүүд боложо, дулаан-тэнюун, малынь бэлшэнэд. Долгорой түрэхэ сагынь ерээд, хоногһоо үлүү удаан үбдэбэ. Цэбэг үбгэн маани мэгзэм уншана, хажуудань һуугаад толгойень эльбэн һууна. Сэбжэд хүгшэн үхибүү хүлээгээшэн, уһа халаажа бэлдэнхэй, хүнжэлшье бэлдэнхэй.

Цэбэг үбгэн Сэбжэд хүгшэндэ хэлэнэ: «Үхибүү түрэхэтэйнь адли, угаагаад-орёогоод, һэеы гэртээ абаашаха, эндэ таарамжа муутай». Сэбжэд хүгшэн дуугай, толгойгоо дохёод, юмэ хэлээгүй. Хоёрдохи үдэртөө наранай дээрэ гараһан хойно түрэн гэхэдээ, хоёр эхир хүбүүдые түрэбэ. Хүгшэшүүл мүргэнэд, үгэлэн хоюулан маани уншанад. Долгорой бэеы ехэ нула, хониной уһан шүлэ, сай уугаад унтаба. Цэбэг Сэбжэд хоёр хүбүүдые хормойдоо хээд, һэеы гэр тээшээ ябаба. Шагдарты: «Хаража бай, сай халуунаар уулгажа байгаарай» - гэжэ захиба.

Цэбэг үбгэн гурба хоноһон хойно хоёр хүбүүдтэ нэрэ үгэбэ. Түрүүн түрэнэн шанга дуутай хүбүүндэ Шантай гэжэ нэрэ үгэбэ. Хоёрдохи

хүбүүндэ Шалпай гэжэ нэрэ үгэбэ, харахадань, хүлынь богони, бээер туранхайшаг, дуугай, унтаана байба.

Үхэрэй эбэрэй угжаар һү хүхөөд, хоёр хүбүүд маряажажа эхилээ. Хонин хүнжэл соо унтаад, үлгыдэ оруулаагүй. Хоёр хүгшэд нэгэ-нэгээр үбэртэлөөд унтадаг байба.

Шалпай хүгшэндэ эрхэлээд, өөрөө хубсалхагүй, хормойһоонь холо ошохогүй, ходо хажуудань һууха, хойноһоонь уйлаганан дахаха гһээр томо болоо. Шалпай халһан түлээ гэртээ оруулха, хии бараан хүйтэншэг һаань, Сэбжэд хүгшөөддэйд эрхэлээд, газаашье гарахагүй. Цэбэг үбгэн хоюулыень харааха: «Юундэшье туһагүй, муугаар һуража байнат», «Эрхые һуранхаар, бэрхые һурагты», - гээд дуугарха. Сэбжэд хүгшэн Шалпай хоёр тэбэрилдээд һууха. Цэбэг үбгэнэй шанга-шангаар хашхархада, Сэбжэд: «Бү һүхирэ, үхибүү айлгажа хашхарабши, өөрөө дуугай бай

саашаа», - гэхэ. Шантай хурса ухаатай, үбгөөгэй хүбүүн гэлсэхэ. Газааһаа түлээ асарха, абатаа мориёо уһалха, үхэрөө хуряаха. Шантай Шантуу ахатаа уһа хүнзгөөр асарха, хониёо хотолуулха, хурьгадаа барижа, аминдань хааха.

Шантуу һургуулида оробо. Эжыдэ ороходоо, ахамар байһан. Багшань һайн һурана, түргэн тоо бодоно гэжэ магтаха.

ДАЙДА ДЭЛХЭЙГЭЭР ТАРАА

1926-1927 онууд ерэжэ, саг шанга боложо эхилээ. Гэнтэ 1929 оной хабар, сагаалганай һүүлээр, хилэ дүтэ байһан тула малаа туугаад, Монгол нүүбэд. Хүршэ хүбөөнэр юушье мэдээгүй.

1930 ондо эжые ссылхэдэ ябуулаа, аба эжытэйнь, хоёр дүү хүбүүнтэйнь. Харин Цэбэгэй Гарматан тухай һураг үгы, мэдэхэшье хүн үгы.

1954 ондо Шантуу Бишкек хотоһоо манай эжые бэдэржэ ерэнэн. Шантуугай хөөрөнөөр, 1927 ондо Монголдоо һургуулида ороо, Хүбсэгэл аймагтаа. Дээдэ һургуули дүүргээд, Москвагай Ломоносовой нэрэмжэтэ университеттэ хэлэ бэшгэй факультеттэ һурахаа эльгээгдээ. Университеттэ улаан дипломоор дүүргээ, сугтаа һураһан киргиз басага һамга абажа, айл болоод, хоёр басагатай болоһон. Бишкек университеттэ хүдэлхээ эльгээгдээ.

Шантай һургуулиа һайн дүүргээ, аймагтаа багшалаа. 1939 ондо Халхын голой дайнда ехэр шархатаад, гэртээ ерээд, һаһа бараһан, айл болоогүй.

Шалпай аймагайнгаа һургуули дүүргээд, саашаа һураагүй. Гэртээ малаа хараад, аба эжыдэ туһалаад байгаа. Гурбан хүбүүд һургуулида ороходоо, ондоо нэрэртэй болоһон: Шантуу - Солбон, Шантай - Содбо, Шалпай - Самбуу.

Уг изагуурай һалаа манайда орхихон. 1. Гармын Цэбэг - Шагдар - Шантуу - Джинда, Джурда. 2. Шантай. 3. Шалпай - Сэрэгмаа, Доржо, Гарма. Цэбэг үбгэн Сэбжэд хүгшэн хоёр дайнай урда тээ һаһа бараһан. Шагдар Долгор хоёр Шантайн һаһа бараһан хойно дары-дары үбдөөд, һаһа бараа. Шалпай нютагайнгаа басагаар һамга абаад, гурбан үхибүүтэй болоод, малаа хараад, Хүбсэгэл аймагтаа уг изагуураа үргэлжэлүүлжэ һууна гээд эжы ехэ баяртай байгша хэн. Мүнөө сагта тэдээн тухай юушье мэдэнгүйб.

Галина ТУДИНОВА.

Хүн ба үе саг

ЖЭШЭЭ АБАМААР БҮЛЭ

Хонгор һайхан Хориин аймагта Анаа дасан мүргэлтэй Бүмбэхэн хатан тахилгатай Алан гэжэ нютаг бии.

Би "Буряад үнэн" һонинной уншагшадые энэ нютагта олондо жэшээ боложо ажаһуудаг зохидхон гэр бүлэтэй танилсуулха хүсэлэнтэйб. Энэ хэнэй гэр бүлэ гээшэб гэбэл, Жамбалов Зоригто Цырендоржиевичтанай гэр бүлэ.

Гэрэй эзэн Зоригто Цырендоржиевич сэбэр сагаан шарайтай, олон үгэ дуугүй, ажалша бэрхэ, архи амандаашье балгахагүй, түбшэн даруу зантай, ехэл зохидхон хүн. Гэрэй эзэн эхэнэр - энэрхы сэдхэлтэй, бэлигтэй талаантай, мийнэд гһэн харасатай, урин налгай, зондо зохид хандасатай София Чимитовна.

Зоригто Цырендоржиевич олон жэлдэ колхозой малшанаар эрхимээр ажаллажа, ВДНХ-гай мүнгэн медалаар, РСФСР-эй

Хүндэлэлэй грамотаар шагнагданхай, мүнөө үедэ Анаа дасанайнгаа үбэртэ малаа үдхэнэн зандаа, эрхим фермернүүдэй нэгэн болонхой.

София Чимитовна хадаа Россиин Федерациин нитын һуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ, олон тоото шагналтануудтай бэлигтэй багша, Аланай дунда

һургуулиин толгойлогшо (директор). Энэ тушаалдаа олон жэлдэ үрэ дүнтэйгөөр хүдэлнэ. Бага һууринуудта һургуулинууд эндэ тэндэ хаагданхай, харин манай һургуули энэл хүнэй хүсэл оролдолгоор үлэнхэй гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Үдэр һүнигүи үргэнэ нойргүй ябажа, ажал хэрэгээ бүтээдэг, зонооршье

хөөрэлдэхэдөө бэрхэ. Мүнөө һургуулинуудта Роспотребнадзор, Госпотнадзор шанга эрилтэнүүдые табина - эдэ бүгэдыень бултыень дүүргэжэ (нютагай зоной, багшанарай, гэртэхинэй хүсөөр), жаахан нютагтаа һургуулиа байлгажа шадаа, шабинарын нь нютагтаа далижажа, харгын ута замда гарана, һуралсалаа ехэнхинь дээдын һургуулинуудта эрхимээр үргэлжэлүүлнэ, саашадаа бэрхэ мэргэжэлтэд болоно.

Зоригто Цырендоржиевич ба София Чимитовна хоёр гурбан дангина басагадые шангаханаар, ажалша бэрхээр хүмүүжүүлэнхэй, эрхим баялиг болохо дээдын эрдэмшье олгууланхай. Саяна басагадинь хоёр дээдэ мэргэжэл абанхай: географ-экологий ба юристын. Сэлмэг, Ханда басагадынь БГУ-гай экономика факультет эрхимээр дүүргэжэ, мүнөө үедэ Улаан-Үдэ хотодо ажалланад. Булта басагадынь хадамтай боложо,

эхэнэрэй, эхын зол дүүрэн эдлэжэ ябана.

Июлиин найман - гэр булын, инаг дуранай, үнэн сэхэ байлгын үдэр гэжэ бултанда мэдээжэ. Мүнөө жэл энэ үдэр орон нютагаймнай олон аймагуудай бүлэнүүдые Буряад Республикаһын Правительство амаршалһан байна. Эдэ гэр бүлэнүүдэй тоодо Хориин аймагһаа Жамбалов Зоригто Цырендоржиевичтанай гэр бүлэ оролсоо. Энэ хадаа баһа нэгэ ехэ шагнал болоно.

Зоригто Цырендоржиевич София Чимитовна хоёр алишье талаһаа хайрата эжы-нэрээ гурбан зөөлөнөөр хүндэлжэ, үри хүүгэдтээ туһалалсажа, зээ басагадаа харалсажа ябаһан юрыншье хүнүүд болбол, олондо эрхим жэшээ боложо үгэнэл даа.

О. РАДНАЕВА,
Аланай дунда
һургуулиин багша.

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+))

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 10.30, 11.30, 18.00, 19.00, 00.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+))

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 10.30, 16.30, 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 00.15, 00.35, 00.35, 02.35, 03.40, 04.00, 05.55)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 11.30, 12.30, 13.30, 14.05, 15.00, 17.00, 18.00, 20.00, 21.30, 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД»)

Четверг, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.00 «ДОБРОЕ УТРО», 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ, 10.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 16.00 Т/С «КРОВИНУШКА», 17.00 ПРЕСС - КОНФЕРЕНЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В.В.ПУТИНА)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+), ПОГОДА)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 10.25 Д/Ф «ОРУЖИЕ XX ВЕКА», 10.35 Т/С «КАК СКАЗАЛ ДЖИМ»)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.55 «НТВ УТРОМ», 09.35 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»)

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.00 «УТРО РОССИИ», 06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО)

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.30 «ЕВРОНЬЮС», 11.00 «НАБЛЮДАТЕЛЬ», 12.15 Х/Ф «ЧЕХОВ И КО»)

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+), ПОГОДА)

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+))

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.55 «НТВ УТРОМ», 09.35 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»)

Пятница, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.00 «ДОБРОЕ УТРО», 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ, 10.05, 06.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 13.45 «ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ КАМЕРА», 14.25, 00.20 Д/Ф «СПАСЕНИЕ СОКРОВИЩ ГЕРКУЛАНУМА»)

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 16.05 Х/Ф «НЕ СОШЛИСЬ ХАРАКТЕРАМИ», 17.30 Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (12+))

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+))

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.00 «УТРО РОССИИ», 06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО)

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+), ПОГОДА)

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+))

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.55 «НТВ УТРОМ», 09.40 «ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД» (0+))

Бурядай АССР-эй Хяагтын аймагай Баруун Адаг нютаг тоонтотой, Монхоодой угтай Банзаров Дондог Жамсаранович ба Сэрэмжид Зандраевна арад зондоо хүндэтэй, эбтэй эетэй, ажалша малша айлай бүлэг гурбан үхибүүдтэй болоо. Ольга гэж нэрэтэй хоёрдохи үхибүүнийнь 1937 ондо алтан дэлхэйдэ мүнхдэлөө хэн.

Дондог эсэгэнэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда мордоод, амиды мэндэ гэртээ бусажа ерээгүй, баатарай үхэлөөр унаа гэжэ адхын шэнээн саархан ерэнэн. Жамсаран Николаевич үбгэн абань ном судартай, гүнзэги ухаатай, нютаг соогоо эгээл хүндэтэй модошоо, түмэршэ дархан байгаа. Ашанараа томо болголсоһон, туһалсаһан. Эжынь найхан сэдхэлтэй, уран гоёр хубсаһа хунар оёхо, "Шэнэ Байдал" колхоздоо бүхы наһаараа бээе гамнангүй, хара ажалда ажаллажа гараа.

Манай дүүхэйн эдир наһан дайнай хатуу шэрүүн үетэй тудалдажа, бүхы хара ажал хэжэ ябаа, үбгэн абадаа хүүдинсэдэ туһалаа, поли дээрэ намартаа хоолоо түүтээ, урда нугадаа ногоон мангир суглуулжа, аһан даһан хоёртой худхаад эдидэг байгаабди гэжэ хөөрэнэ. Тиигэжэ томо басаган боложо, хуби заяагаа Шаазгай нютагай хубүүн Цыренжапов Кимтэй холбожо, 2 хубүүтэй, 5 басагатай, 16 ашатай, 10 гушатай болоо. Хоюулаа ямаршы ажалһаа сухарингүй,

Гэр бүлэдөө энэрхы, дэлгэр найхан сэдхэлтэй, түрэл гаралдаа хүндэтэйхэн, сэсэн бодолтой, аша гушанарайнгаа дунда баяртай ажаһууна.

Бидэ, эгэшэнэр болон дүүнэршни, шамаа ойн баяаршни халуунаар амаршалнабди.

Хүгтэй Хаанайнгаа хормойдо, алтан шара наранай элшэ доро, олон удаан жэлнүүд соо үшөө үндэр наһанда хүртэжэ, үри хүүгэдтээ туһалжа, туһалуулжа, амар мэндэ, бурхантай буянтай хуугыт даа гэжэ хүсэнэбди.

Ахайнаршни, дүүнэршни гэр бүлөөрөө, олон аха дүүнэр Цыренжаповтан. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ольга Эрдэнсу эгэшэтээе.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.30 «ЕВРОНЬЮС», 11.00, 16.40, 20.30, 00.00 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ)

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 06.05, 20.05 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+), ЗУРХАЙ)

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙ-ЧАС»)

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name (e.g., 07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+), ПОГОДА)

Суббота, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.45, 07.00, 08.35, 09.20, 09.45, 10.00, 10.45, 11.15, 11.55, 13.15, 15.20, 19.00, 19.10, 20.15, 22.00, 22.20, 00.20, 02.20, 04.10, 05.50

«РОССИЯ 1»

05.55, 07.35, 08.05, 09.00, 09.10, 09.20

09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 Д/Ф «ДУЭЛЬ С ВИРУСОМ. СПАСИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО»
12.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.30 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.05 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35 Х/Ф «ОТЧИЙ ДОМ»
13.10 БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ. ДЕТСКИЙ СЕАНС
14.05 М/Ф
15.10, 02.55 Д/Ф «ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ И ТАЙНЫЕ САДЫ ПОСЛЕДНИХ ИМПЕРАТОРОВ КИТАЯ»

07.30 Х/Ф «СЫНОВЬЯ БОЛЬШОЙ МЕДВЕДИЦЫ»
08.55, 09.45 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
09.30 «АФИША» (6+)
10.35 «МУНГЭН СЭРГЭ»
11.00 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3». ЛУЧШЕЕ
12.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)

ТИВИКОМ

06.00 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+)
07.30, 11.35, 15.25, 18.00 «МУР» (6+)

18.10 Д/Ф «СУПЕРВУЛКАН» 1 С.
19.20 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (6+). ЗУРХАЙ
19.30 «ВКУСНО» (12+)
20.00 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС»: «ПОСЛЕДНИЙ ВАМПИР»
22.20 Х/Ф «МУЖСКАЯ ИНТУИЦИЯ» (16+). ЗУРХАЙ

СТС

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА» (0+), «ДЕД МОРОЗ И СЕРЫЙ ВОЛК» (0+)
07.30 М/С «МОНСУНО» (12+)

НТВ

06.35 Т/С «ХВОСТ»
08.25 «СМОТР» (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЖИЛИЩНАЯ ЛОТЕРЕЯ» (0+)

5 КАНАЛ

08.45 М/Ф (0+)
11.00, 19.30 «СЕЙЧАС»
11.10, 12.00, 12.40, 13.25, 14.10, 14.55, 15.35, 16.20, 17.05, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)

Воскресенье, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.00, 08.40, 09.15, 09.45, 09.55, 11.15, 11.35, 12.25, 13.15, 14.20, 16.00, 16.25, 16.45, 17.45, 19.30, 22.00, 23.00, 00.30, 01.30, 03.35, 05.20

«РОССИЯ 1»

06.25 Х/Ф «ФОРМУЛА ЛЮБВИ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.00, 12.10, 12.45, 15.20, 15.30, 17.00, 19.00, 21.00, 22.00, 00.00, 01.50

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
11.35 Х/Ф «ЖДИ МЕНЯ»
13.05 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО
13.30 М/Ф

15.00 Д/Ф «ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ И ТАЙНЫЕ САДЫ ПОСЛЕДНИХ ИМПЕРАТОРОВ КИТАЯ»
15.50 СПЕКТАКЛЬ «НАСЛЕДНИКИ РАБУРДЕНА»
18.10, 02.55 «ИСКАТЕЛИ»
19.00 «КОНТЕКСТ»
19.40 ВАЛЕНТИНА СЕРОВА. АВТОРСКАЯ ПРОГРАММА ВИТАЛИЯ ВУЛЬФА
20.20 Х/Ф «СЕРДЦА ЧЕТЫРЕХ»
21.50 «ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
22.45 ПО СЛЕДАМ ТАЙНЫ
23.30 «БИТЛЗ. ВОЛШЕБНОЕ ТАИНСТВЕННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ»
00.20 Д/Ф «ВОЛШЕБНОЕ ТАИНСТВЕННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ. КАК ЭТО БЫЛО»
01.20 Х/Ф «ПОД ДЕРЕВОМ ЗЕЛЕНЬИ»
03.40 Д/Ф «САНТА МАРИЯ ДЕЛЛА ГРАЦИИ И «ТАЙНАЯ ВЕЧЕРЯ»

ТНТ

07.30 Х/Ф «ДЕНИСКИНЫ РАССКАЗЫ»
08.40 «СТО ВОПРОСОВ К ВЗРОСЛОМУ»: ИВАН УГРАНТ (12+)
09.20 ПАРЛАМЕНТСКИЙ ВЕСТНИК
09.40 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+)
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ»
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ» (12+). ПОГОДА
12.00 «ПРО ДЕКОР» (12+)
12.30 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)

ТИВИКОМ

06.00 «КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30 «РАДАР-СПОРТ», (6+)
07.00, 09.30 «ВКУСНО» (12+)
07.35 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
08.00, 14.30, 22.50 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ» (6+)
08.10, 12.00, 15.35, 18.05 «МУР» (6+)
08.15 М/Ф
09.10 «ДЕТСКАЯ ПЛОЩАДКА» (0+)
09.20, 20.30 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (6+). ЗУРХАЙ
10.05 «БАЙКИ В БАНЬКЕ» (16+)

10.25, 12.30, 18.00 «ДЕТСКАЯ ПЛОЩАДКА» (6+)
10.30 Д/Ф «СУПЕРВУЛКАН» 1 С.
11.40 «ВЕСТНИК НХ»
12.05 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
12.35, 14.40, 15.40 Х/Ф «ВЕДЬМАК»
16.40 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
17.05 «ВАШЕ ПРАВО» (16+). ЗУРХАЙ
17.20 «УУЛЗАЛГА» (6+)
17.40 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
18.10 МУЗЫКАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ «ШКОЛА МУЗЫКИ» (6+)
19.30 «ПРОГРАММА 7» (12+)
20.40 Х/Ф «ПОЛТОРА РЫЦАРЯ»
23.05 Х/Ф «ЗАПАХ ЖИЗНИ»
01.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦЕВ» (0+), «КОНТАКТ» (0+), «ЖИЛ-БЫЛ ПЕС» (0+)
07.30 М/С «МОНСУНО» (12+)
07.55 М/С «ЧАПЛИН» (6+)
08.10 М/С «СМЕШАРИКИ» (0+)
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
10.45 «ГАЛИЛЕО» (0+)
11.45 М/С «СЕКРЕТНАЯ СЛУЖБА САНТЫ» (6+)
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
13.00 Х/Ф «ВАН ХЕЛЬСИНГ» (16+)
15.30, 17.30 Х/Ф «ЗЕЛЕНАЯ МИЛЯ» (16+)
21.00 Х/Ф «ХРОНИКИ СПАЙДЕРВИКА» (16+)
22.45 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «НЕ ВЕШАТЬ ХВОСТ, ВЕТЕРИНАРЫ!» (16+)
00.05 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+)
01.00 ФЕСТИВАЛЬ «СПОРТ ВСЕМ МИРОМ» (0+)
03.00 «НЕ МОЖЕТ БЫТЬ!» (0+)

НТВ

06.55 М/Ф «ЗИМА В ПРОСТОКВАШИНО»
07.10 Т/С «ХВОСТ»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
11.55 «ЧУДО ТЕХНИКИ» С СЕРГЕЕМ МАЛОЗЕВОВЫМ (12+)
12.25 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 Т/С «ШЕРИФ»
16.05 «РАЗВОД ПО-РУССКИ» (16+)
17.20 «И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!» (0+)
18.20 «ОЧНАЯ СТАВКА» (16+)
19.20 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ» (16+)
21.50 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ» (16+)
22.35 «ЦТ. ОТКРОВЕНИЯ» (16+)
23.35 «ЦТ. ВЕЧЕРНЕЕ» (16+)
00.15 Х/Ф «МЕРТВЫЕ ДУШИ»
02.15 Т/С «ДЕЛО КРАПИВИНЫХ»
04.05 Т/С «СПЕЦГРУППА»
05.55 Т/С «ПОПЫТКА К БЕГСТВУ»

Новогодние вечера "Брызги шампанского" ФСК, 24-30 декабря. Суперхиты и шлягеры в исполнении профессиональных певцов...

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯР. ДДЭШТВ гээн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгуудыг...

Доксонов Вячеслав Амгаланович 2009 оной августын 3-да түрөө. Гурба наратай болоод байхадаа, зүрхэндөө, гэдэнэ дотортоо эритэ мэсын арга хүүлэнэ байна...

5 КАНАЛ. 07.00, 08.00, 09.00, 11.00, 11.10

Подкрасить? Подмазать? Подклеить? Легкий ремонт. Тел.: 353-153. Найдите паспорт и свидетельство о рождении на имя Балданова Эрдыни Владимировича...

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающей в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

2012 он – Росийн түүхын жэл

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай хаа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын хонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Ссэгэ хүбүүн хоёр дуунай аялга эшхэрэсэгээжэ байна.

Срэшүүл болон эхэнэрнүүд орой дээрээ улаан залаатай тойробшо малгай үмдэдэг байгаа.

Малгайн бүхы хубинууд, үнгэнэ өөр өөрын тэмдэгтэй, удхатай юм. Шобогор оройнь амгалан байдал, хүгжэлтэ тэмдэглэдэг. Улаан шүрэтэй мүнгэн дэнзэнэ - бүхы юртэмсье гэрэлтүүлхэн наран. Залаа сэсэгынэ наранай элшэнүүдые тэмдэглэнэ. Харин малгайн оройһоо намилзаһан залааниинь нугаршагүй зоригой, жаргалтай хуби заяанай хүлдэ тэмдэг болоно. Бүд тамһанайнь уялаа бата бэхи шанар тэмдэглэнэ. Буряадуудай эгээл дуратай хүхэ үнгэ хадаа хүхэ мүнхэ тэнгэрийн удхатай.

wikipedia.org

Схэнэрэй хубсаһан эрэшүүлэйхиһээ гоёолто, угалза болон оёдолоороо илгардаг. Эхэнэрэй дэгэл үнгэтэ сэмбээр тойруулан хүбөөлэгдэдэг, нюрганайнь дээхэнүүр тэбхэрхэн угалза хэгдэдэг. Мүн дэгалын мүнгэн болон эд тобшонуудаар болон хашархануудаар гоёогдодог.

Забайкалида иимэ гоёолтонууд дайралдадаггүй; эхэнэрэй тэрлигүүд бэе бэдээ оёотой богонихон самса хормой хоёрһоо бүридэдэг. Бурханда хүзэглэн тангариглаһан эхэнэрнүүд мур дээгүүрээ улаан сэмбэ ооһорнуудые зүүдэг. Басаганай тэрлигтэ уужа байдаггүй, мүн тэдэ шүрэ болон мүнгөөр шэмэглэгдэһэн боолто малгай үмдэдэггүй. Буряад эхэнэрнүүд толгойн гоёолтодо ехэ анхарал хандуулдаг: өөрын ута бүдүүн гээгэгүй хаа, мориной һүүл хэрэглэдэг. Хадамтай эхэнэрнүүд хоёр гээгэ гүрэжэ, тэдэнээ түмэр сахаригаар холбодог; гээгэгүүдэйнь үзүүрнүүд шүрэ болон мүнгөөр шэмэглэгдэһэн хилэн туулмагууд руу хэгдэдэг. Басагадта олон хашарһаар шэмэглэгдэһэн 10-20 гээгэ гүрөөтэй байдаг. Тэдэ хүзүүгээ шүрэнүүдээр, мүнгэн болон алтан хашархануудаар гоёодог, шэхэндээ мантан томо һийхэнүүдые, сарбуудаа мүнгэн гү, али эд бугаг зүүдэг. Зүүдхэл гоёолтонуудын эзэнэйнгээ ажаһуудаг газарһаа, баян-үгэтэйһөөнь дулдыдан илгардаг.

«Иркутские Епархиальные Ведомости» (1877-90 гг.).

Гэрэй дунда оройень хадхалан дүрбэн бахана тодхогдонхой. Зарим нютагуудта тэг дундаа утанай гараха үрхэтэй хушалта дайралдадаг, орой дээрэнэ дэгнүүл дэбдигдэнхэй. Газар бүхэндэ ондо-ондоошог гэрнүүд дайралдадаг: хүндэлэниинь - 5 сажан, үндэрынэ - 1 сажан; оёорынэ - газар; гал түлихын тула гэрэй тэгэндэ доосо талаһаань шабараар шабарданхай тэбхэр модон хайрсаг түхээрэгдэдэг; ханын хажуугаархи үргэн модон адыарнууд дээрэ бүлын гэшүүд унтадаг, эд барааниинь, аяга амһартань табигдадаг; нэгэ ханын таг дээрэ онгонууд хадагалаатай. Баян буряадуудай гэр нилээд уужам байдаг.

Забайкалиин буряадууд зундаа һэеы гэр соогоо ажаһуудаг юм. Хэдэн дабхар һэеы модон торхо дээрэ торгогдодог, орой дээрэнэ һэеы хабхагтай үрхын забһар үлээгдэдэг. Дотоо талань эрхүү буряадуудайхида адли аад, онгонуудай орондо бурхануудые тахилгын шэрээ байдаг. һэеы гэрнүүд бэлэхэнээр задалагдажа, эзэдынэ тэрэнээ шэрээд, хайшаашы нүүхэ аргатай. Буряадууд сохом жэлэй хоёр дахин зөөдэг юм.

«Досуг и Дело» - «Народы России» (1880 г.).

Буряадууд бэһынгээ баруун талада тамхитай алуур, хутага, хэтэ зүүдэг, гаһаһа гуталай түрий соо хэдэг. Хэтэ хадаа булад гү, али түмэр хабтаһануудһаа бүтээгдэжэ, арһан туулмаг соо хадагалагдадаг, мүнгэн болон эдээр гоёогдодог байна. Туулмаг соонь үшөө сахноур байха. Буряадуудай үлгэр домогой ёһоор, урда сагта хэтэ тон ехээр сэгнэгдэдэг байһан юм, тэрэнэй түлөө адуу үгэдэг байгаа.

Забайкалида Эрхүүгэй губерниин үргэн тала дайдаар буряадуудай хотон нютагууд таранхай. Эндэ-тэндэ дүрбэн, зургаан болон найманшье углуутай боро хирын модон гэрнүүд орбойходоно. Сонхонууд гэжэ үгы, урда зүг руу хараһан нэгэл жаахан үүдэтэй.

ГАНЖУУР ДАНЖУУРАЙ БАЯР БОЛНО

Б.ДАРАМБАЗАР: Монгол Ганжуур, Данжуурай эхинэй 50 боти уншагша олондо хүрэхэдэ бэлэн боллоо.

"Цогт Цагийн Хүрдэн" соёлой түб 2012 оны декабриин эхээр кирилл бэшгэ дээр хэблүүлхэн Монгол Ганжуур Данжуурын 50 ботиине үлгүдэн абажа, уншагша хүзэгтэн олондо үргэн бариха гэжэ байна. Түбэй гүйсэдхэхэ захирал Б.Дарамбазартай хэдэн хором ярилцлаа.

- Ганжуур Данжуур гэж юуны тухай сургаал вэ?

Ганжуур нь Бурхан багш амиды байхадаа айладахан сургаалын согсолбори бол, Данжуур нь Бурхан багшааа хойшонхи Энэтхэг ороной эрдэмтэн мэргэд Ганжуурые үзэжэ судлаад тайлбарилан, олон бүтээл туурвисны согсолбори юм. Гүн нарийн талааа бол, Ганжуур Данжуурт сэдхэл судлал, философи, логик, хими биологи, математик, анагаах, гоо зүй, сансар судлал гээд л байгал нийгмийн ухааны бүхий л халбари шэглэлийн нуурь онол, судлах арга аргачлалын юрэнхы заршамууд багтаан мэдлэгэй сан хөмрөг. Тиймдээ ч тэрэниие бурхны шашны онол сургаалын суглуулбари гэхын зэрэгцээ шинжлэх ухаанай бүрин тайлбар толь ч гэж нэрлэж болно.

- Монгол Ганжуур Данжуурын заншал тухай?

Ганжуур, Данжуурые Монголчууд маань үндсэндээ Манай ээрын 8-р зуун жэлхээ судалж эхилхэн байдаг. Цаг хугацааны хубида Түбэдхээшье түрүүнд судалж, өөрын хэл бичигтээ

бага сагаар буулгаж байсан байгаа юм. Ингээд найман зуун жэлэй дараа гэхэ гү, али 1629 онд Лигдэн хааны зарлигаар Ганжуурые худам монгол бэшгэ бүрин эхээр нь хөрвүүлэн (оршуулга хэжэ), барлан хэвлэжээ. Дараа нь II-р Жанжаа хутагтын удирдлагаар 1742-1749 онд Данжуурые мүн бүрэн эхээр нь орчуулж хэвлэсэн. Монгол Ганжуур, Данжуурые бүтээхэдэ тухайн үеийн дээд зэрэг зиндааны лам хувраг, нэрт орчуулагчид хамтран Санскрит, Түбэд эхые тулган орчуулсан тул Монгол Ганжуур Данжуур нь хамгийн алдаа мадаггүйд тооцогддог. Мүнөө "Цогт Цагийн Хүрдэн" соёлой түбэй лам хуврагуудай ханаашлагаар Монгол түмэн маань Ганжуур, Данжуурые кирилл бичигнээ буулган хэвлүүлж байгаа нь 400-аад жилийн дараа бурханы шашны сургаалын охин манлай болсон Монгол Ганжуур хийгээд Данжуур их хөлгөн судрые оршон сагай нийтын хэлэ бэшгэ буулгажа, үр хойшонхи дараа үедээ судлах, суралцах боломж нээн үгэжэ байхан түүхын аша холбогдолтой үйл

юм. Монголын өв уламжлалые дахин сэргээж, хүн бүр танилсаха боломжгүй байсан энэхүү бүтээлые оршон сагта хүнүүд бүгэдэ уншажа судлан байжа шэрээний номоо болгохо боломжы нээж үгэжэ байгаадаа бид бүгд омогшиж, урма зоригтой байна.

- Яагаад Ганжуур Данжуурые дахин бүтээхэ болобо?

Ганжуур Данжуурые дахин бүтээх болсон нь хэд хэдэн шалтгаантай л даа. Дорнын бурханы шажинта улас үндэстнүүд Бурхан багшийн сургаалые суглуулбари болхон Ганжуур хөлгөн сударые түүхын янза бүрийн саг хугацаанд өөр өөрийн хэлэн дээрээ буулгаан байдаг. Түүхын сурвалжуудаас харахада энээхэн агуу бүтээлые эхэ хэлэн дээрээ оршуулан буулгаж байхан улас үсөөн бэшэ. Тухайлбал, Солонгос, Япон, Хятад улсууд Ганжуурые эхэ хэлэндээ оршуулан хэблэжэ байхан түүхэтэй. хаяган дээрхиин гэгээн Далай багша: азийн улас оронүүдһаа "Монгол бол дэлхэйдэ бурханы шажаниие дэлгэрүүлэн хүгжүүлхэ оронүүдэй нэгэн. Тиймээс монголчууд

бурхан багшийн сургаалын цоморлиг Ганжуур, Данжуурые найтар судалжа шэнжэлээд хойш үедээ өвлүүлэх хэрэгтэй" гэжэ айладахан юм.

- 400 боти иимэ томо бүтээлые жирийн нэгэ соёлын түб бүтээж байна гэхээр олон уласуудта хүлээн зүбшөөрхэ болобо уу?

- Энэ ажалые 15 жэлхээ дээшэ Буддын гүн ухаан, монгол хэл бэшгэ, санскрит, түбэд, манж, хятад хэлэндэ мэргэшэһэн 30 гаран боловсон хүчинтэй чадварлаг бүлэг хэжэ гүйсэдхэжэ байгаа. Бидэ хөрвүүлгээ уйгаржин монгол болон түбэд эхэ сурвалжлаа тулган хөрвүүлж байгаа ба зарим хэсэгтэ санскрит, пали эхэ бэшгэтэй нь тулган оршуулжа байгаа. Энэ ажалда засагай газар, Шинжлэх Ухааны Академи, Олон Улсын Монголшо эрдэмтэдэй холбоо, их сургуульнууд, Түб номын сан гэхэ зэргэ байгууллага, эрдэмэй зөвлөл хамтран ажиллаж байна. Монгол түмний хамтын хүсээр бүтээгдэн байгаа шинэ Монгол Ганжуур Данжуурын эхний ботинуудые хэвлэлтээс гарсан цагаас хойш дэлхэйн нэр хүндэтэй номын сан, их сургуулиуд захиалан абажа байгаа нь бидний бүтээлые олон улсын хэмжээнд хэрхэн хүлээн зүбшөөрхэ, үнэлж байгааг харуулах бизээ. Америкийн Санта-Барбарагийн их сургууль, Конгрессын номын сан, Германы төв номын сан, Боннын их сургууль гээд олон байгууллагы нэрлэжэ болно. Манай түрээ засаг ч Ганжуур Данжуурын проектые маань бүрин хэмжээнд дэмжижэ байгаа.

- Шэнэ монгол үзэгтэ буулгахадаа юрын хүнүүдтэ ойлгогдохоор хялбаршуулжа болоогүй юм уу?

- Манай нэгэ эрдэмтэн: "Классик бүтээлые юрын болгобол ямар ч үнэ сэнгүй болно. Харин классикын хэмжээнд сэдхэн судалж байжа бидэ оюун ухаанай хүгжлийн дээдэ түвшинд хүрэх болно" хэмээн хэлж билээ. Ганжуур, Данжуур бол өөрөө классикын бүтээл. Дээрээс нь бидний өвөг дээдхээ аялгуу

сайхан монгол хэлэнэй уран тансаг найруулга ба утхые нь оюун ухаандаа нарин судлан шэнжэлхэнэй үндэһэн дээрэ оршуулхан байдаг. Наанадахи олон обог монголчуудын хуушанай үгэ хэлэлгын сан Монгол Ганжуур, Данжуурта хадагалаатай байна. Нэн илангаяа 12-16 дугаар зуун жэлэй үеийн классик монгол хэлэнэй найруулга зүйн гайхамшагые Монгол Ганжуур, Данжуурһаа хаража болно. Тэрэниие бидэ мүнөө сагай хүмүүстэ хүргэхэ гэж байгаа нь энэ гээд дураараа өөршэлэн эбдэжэ болохогүй. Тиймээһээ бидэ үндэһэн эхэ бэшгээй оршуулгые яг хэбээр нь буулгаан. Энэ чинь бидэнэй л мэдэдэг монгол хэлэн шүү дээ.

- Проектые хэрэгжүүлэхэдэ нийтэ хэды эмжээнэй мүнгэ хүрэнгэ номологдоһон бэ?

- 400 жэлэй тэртээ Ганжуур, Данжуурые худам монгол бэшгээр бүтээхэдэ нийтэ 41600 гаран лан мүнгэ ороһонһоо 31200 лан мөнгө Монголой ард түмэн сайн дураараа гаргажа, бусадые нь улсай санһаа гаргажа байсан юм билээ. Мүнөөшье мүн илгаагүй ард түмэн маань энэ түсэлые уухайлан дэмжэжэ байна. Сэбүүн саг эрэлэн гэж аматай бүхэн халаглаж байгаа энэ үедэ Монголын ард түмэн оюуны гайхамшаг бүтээхэ хүсэл эрмэлзэл, сайхан сэдхэлээ гээгээгүй байгааг хараад үнэхээр бахархдаг юм. Үнгэрхэн хугацаанда чамгүй их хүрэнгэ мүнгэ зарцуулснаас 75 хубиие хүзэгтэн олон ард түмэн маань оруулсан. 25 хубиие нь дотоод компанинууд болон гадаадын байгууланууд бүрилдүүлжээ.

- Ярилсалгын түгэхэлдэ та юу гэж хэлэх вэ?

- Монголчууд бид үндэр заяата, зовхи нь өөдөө ард түмэн. Монгол Ганжуур Данжуурын адисын хүсээр түмэн олон минь энх тунх, түрээ засаг минь амар амгалангаар сэнгэн жаргах болтугай.

www.24tsag

ШИЛИЙН ГОЛ АЙМАГТА МОНГОЛ БҮХЭ СУДЛАЛАЙ ХУРАЛ БОЛЖЭЭ

ҮБЭР МОНГОЛОЙ ДЭВЖЭЭНД МОНГОЛ НАШАН ТҮРҮҮЛЖЭ, 10 МЯНГАН ЮАНЫАР ШАГНУУЛБА

ХҮХЭ ХОТОДО нара бүрийн стандарт дэвжээнэй монгол бүхын барилдаан боллоо. Үбэр Монголой их сургуульд болсон энэ барилдаа «Хасар» үндэһэнэй мэдээсэлэй компаниһаа гурав дахь удаагаа зохион байгуулсан юм. Уг наадамда Үбэр монголой Баруун үзэмшэнэй Төгөсжаргал, Цогбаяр, Хорлоо, Гансанням, Сүнид зүүн хошуунай Сурталт, Хэшигдалай, Улаанхадын Батжаргал зэрэг шилдэг долоон бүхэ болон Монгол улсын начин Сугаржаргал зодоглолоо. Сугаржаргал үнгэрхэн харын барилдаанда үзүүрлэһэн (финалда диилдэһэн) байгаа. Харин энэ удаа Сугаржаргал Хэшигдалайтай үзүүр түрүүнд барилдан түрүүлж 10 мянган юанийн шагнал авчээ. Тэрэ "Үбэр монголчууд иигэжэ гадаадын бөхые урижа оролсуулжа байгаа нь Үбэр монгол бүх саашалаад монгол туургатанай бүхые дэлхэйдэ хандан танюулжа байгаа нь сайхан хэрэг" гэж ярьжээ.

www.24 tsag

ҮБЭР МОНГОЛОЙ ШИЛИЙН ГОЛ аймагт монгол бүхын барилдаа хүгжүүлхэ гурван үдэрэй хурал болжээ. Уг хурал монгол бүхын барилдаанай дүримые нарижуулха, бүхын мэргэжэлэй үр чадварые нэмэгдүүлхэ зорилгоор Шилийн гол аймгийн соёл, спортын түб, Хятадын Коммунист намын Үбэр Монголой Зүүн үзэмчин хошуунай хороо болон Засагай газар, Шилийн гол аймгийн бүхын эблэл хамтран зохион байгуулж байна. Хуралда оролсогшод "Шилийн гол аймгийн бүхын урилдаанай дүрим", "Дүүрэнзаан бүхын үйлые хүгжүүлхэдэ эбээн тэдхэхэ мүнгэнэй менежмент хэхэ арга", «Монгол бүхын ерээдүйн хүгжэлэй шэг хандуулха тухай», "Найр наадамай үеэр тулгарж байгаа асуудал" зэрэг сэдэбээр ярилцажа байгаа аж.

ХҮН АМЫН ТОО 3 САЯ ХҮРЭХЭДЭ ТОН ОЙРХОН БАЙНА

Монгол улсай нийтэ хүн амын тоо яг одоо 2,859,982 болоод байһые үндэһэнэй статистикийн хороонһоо мэдээлж байгаа юм.

Энэ тоо нь монголын хүн аман 3 саяда хүрэхэдэ тон ойрхон байгааг элирхээлнэ. Ойрын жэлнүүдтэ түрэлтэ ихсэжэ байгаа нь хүн амын тоо эрчимтэй үсэжэ байгаа гэж тус газарһаа мэдээлж байгаа юм.

1521 АРГАЛИ ТООЛОГДОНО

Монгол болон Ородой холбоото улсай (ОХУ) Дэлхэйн байгааали хамгаалха сангай түлөөлгшын газар хамтаран Монгол, ОХУ-ын нютагта байгаа алтайн аргалии тоолохо ажалые эхилүүлхэн билээ.

Тэдэ Монгол, ОХУ-ын Алтай, Тувагай бүгэдэ найрамдаха улсай нютаг дэбисхэртэ үнгэрэгшэ арвадугаар харын (октябриин) 15-наас арваннэгдүгээр 10 хүрэтэр хугацаанда тоолохо ажалые ябуулхан байна.

Энээхэн тооллогоор Монгол, ОХУ-ын нютагта энэ оной арваннэгдүгээр харын байдалаар нийлээд 1948 алтайн аргали байна. Тэдэнэй 1521 нь Монголын нютагт, 427 нь ОХУ-ын нютагт байгаа аж. Энэнтэй адли 2010 ондо ябуулхан тооллогоор хоёр уласта нийтэ 1600 аргали байжээ. Харин 2003 онд 1000 аргали байсан аж.

Монгол Улас 1953 онд аргали агнахые хуулиар хориглоһон. Гэхэдэ тусхай зүбшөөрлөөр агнаха эрхэ олгодог. Харин ОХУ-д иимэ зүбшөөрэл олгодоггүй аж.

sonin.mn.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэбэ.

XVII ЖАРАНАЙ ХАРА УҮЯН ЛУУ ЖЭЛ

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА ХАРА ХУЛГАНА НАРА

Буряад литэ	5	6	7	8	9Б-Н	10	11
Европын литэ	17	18	19	20	21	22	23
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Нагба Меркури среда	Пурбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хара Хулгана	харагшан Үхэр	хүхэ Бар	хүхэгшэн Туулай	улаан Луу	улаагшан Могой	шара Морин
Мэнгэ	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
хуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон

Гарагай 2-го үбэлэй дунда хара Хулгана нарын декабриин 17 (энэ нарада шэнын 4-нэй үдэр үгы, забнарлана, шэнын 5).

Хара Хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хиид бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан табиха, ном уншаха, замда ябаха, буянай үйлэ бүтээхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, түмэрөөр урлаха, угаал үйлэдэхэ, шэнэ барилга ашаглаха, худалдаа хэхэ, гэрлэхэ, хурим хэхэ, гэр байшан бариха, эм найруулхада найн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нялхые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, нохой тэжээхэ үйлэнүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 3-да декабриин 18 (шэнын 6).

Харагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр.

Хэшэг даллага абхуулха, тангариг үгэхэ, хаад тодхор дараха, мал худалдаха, байшан гэрэй нуури табиха, шэнэ ноёниие табиха, захирхы тушаалай ажал хэхэ, дайсанье дарахада найн. Замда гараха, эм найруулха, мал худалдаха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда нуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, эд, мал газашань үгэхэ, байшан гэрэй нуури табиха, угаал хэхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа наа, шэг шарай найжарха.

Гарагай 4-дэ декабриин 19 (шэнын 7).

Хүхэ Бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан тэбюулха, хангал тахюулха, һахюуһанда үгэлгэ үгэхэ, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, дасанай тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, бэри буулгаха, хубсаһа эсэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, модо отолхо, тангариг үгэхэдэ найн.

Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, хүншүү гутуулха, анда нүхэр болосохо, юумэ газашань үгэхэ, ном эхилэн заалгаха, лама болохо, ном соносохо, хүрэнгэ эһэхэ, эм найруулхада харша.

Хүнэй үһэ абабал, хараал шэрээл, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 5-да декабриин 20 (шэнын 8). Дүйсэн үдэр.

Хүхэгшэн Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дуган шүтээн бодхохо, арамнайлаха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, номын хурал байгуулха, эрдэмдэ нураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, эм найруулха,

модо тариха, хүрэнгэ эһэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзахада найн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан хиидэй нуури табиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, улай гаргаха, хүншүү гутуулха, түрэл садан болохо, газар хахалха, нубаг татаха, хурим хэхэ, сэргэ хүдэлгэхые хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа наа, наһан утагдагдаха.
Гарагай 6-да декабриин 21 (шэнын 9).

Улаан Луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. "Баасаннамду" үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд тахиха, лама болохо, дасан шүтээн бодхохо, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, ехэ хүндэ бараалхаха, буянай үйлэ бүтээхэ, ном айладхан заалгаха, замда гараха, эрдэмдэ нураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, худалдаа хэхэ. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, онгосо, тала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, мал ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, ехэ гол гаталха, заһаа бариха, тангариг үгэхэ, нубаг татаха, дайсанье номгодохоо сээртэй.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хомор хүрэхэ.

Гарагай 7-до декабриин 22 (шэнын 10).

Улаагшан Могой, 5 шара мэнгын, уулада хуудалтай үдэр.

Бурхан тахиха, дасан хиид бодхохо, тахиха, нэргээхэ, арамнайлаха, лама болохо, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, үхэр мори номгодохо, байшан гэрэй нуури табиха, гэр бүрихэ, мал газашань гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо хуулгахада найн. Бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй, модо отолхо, эм найруулха, худалдаа хэхэ, заргалдаха, замда гараха, ехэ хэрэг үүдэхэ, ном уншахада таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абаа наа, бэе махабад найжарха.

Гарагай 1-дэ декабриин 23 (шэнын 11).

Шара Морин, 4 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, лама болохо, эм найруулха, ханаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, нэеы гэр табиха, ехэ хүндэ бараалхаха, нюуса зүблөө хэхэ, нүхэртэй болохо, эрдэм номдо нургаха, буянай үйлэ бүтээхэдэ найн. Байшан гэрэй нуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ дэгэл эсэхэ, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, модо отолхо, тангариг табихада бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад найжарха.

ИТИГЭЛЫН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Арван сарын 29-нд Шажинь дээд сургуулийн үүдэ уруу орохо гээд, үүдэ нээжэ чадаагүй нэгэ ламын дүрэ Итигэлын Хамба лама үзүүлэв. Зэргэлээд, хуврагууд зогсоно. «Хуу булга сугларатгы, хоосон чанар алдажа гээвэл, яахавта?» - гэжэ Хамба лама айлдав.

Шажинь дээд сургуулийн байшин Итигэлын Хамбада үзэгдэхэдөө, эрдэм хуряадаг газрыг заана бшуу. Үүдэ нээжэ гэжэ туршсан ламбагай - дээд сургуулийн багша, хуврагууд шавьнарын хэвэртэй. Тэрэ гансаараа Номын үүдэ шавьнартаа нээжэ чадахгүй шавьнарын олон шуу, үзэгдэлнүүдыг тэдэнэр тус тусгаа ондо ондоогоор харана. Тиймээс тэдэнэртэ таарахаар зүйлнүүдыг тус тустань үзүүлхэ ёстой бшуу.

Сударын аймагын тон чухала хувинь Праджня Парамитын (Билгийн саада хизаар үзүүлдэг Билиг бараамидын) сударнууд болоно. Хоосон чанар тухай сургаал Билиг бараамидын гол удхашь болоно. Хоосний ойлгохо гэвэл, хүнүүд элдэв аргуудий хэрэглэнэ. Ондо ондоо багшанарын айладхал хүлээн соносохо хэрэгтэй. Тиймээс Хамба лама Хоосон тухай сургаалыг гэжэ орхихогүйн тула: «Хуу булга сугларатгы», - гэжэ айлдана бшуу.

Товч тайлвар гавжа лама Данибалданов Дымбырл найруулав, 44-дэхи гэр.

Арван хоёр сарын 1-нд: «Чамайг сүзэглэгчи болгохо бидь», - гэжэ нэгэ хүндэ хандаж байсан тав – зургаан хүнийг Хамба лама үзүүлэв. «Сэдхэл дотор үгы байсан юумыг яагаад бий болгохон?» - гэжэ Хамба лама гулгав.

Гомбо Махагала шолмосуудай биенүүд дээр сууж байнаар харуулагдахадаа, «би» гэдэгын хүсэгүй байсний элирүүлнэ. Удхань гэвэл, юуний ч учирвал, мэгдэж байлтагүй. Учрах юум учраг, тохёолдсон байдлыг та яаралгүй шүүмжэлэн үзэжэ, эндэ-тэндээсэн шинжэлжэ, дээрнэ суугаад орхигты - гэнтэ онголзохонь буруу, үндэсгүй.

Махагалын дүрбэдэхи гарын сандарал бутарал сүлдэлсэн гурван шүдтэй жада баряд байна. Гурав удаа халхасны хэрэг үгы: нэгэ халхасадаа, гурван нүхэ гарганат. Тайлварилвал, мунхаг, ташаал, уур хилэн гурван нийг нэгэ доро эссэлэн үгы хийнэ та.

Ширээний саана зоог барьжа байсан зонийг Итигэлын Хамба өнөөдөр, үвлийн эхин сарын 21-нд, 2012 оной декабриин 4-нд, таван шара мэнгэтий шарагшин гахайн үдэр үзүүлэв. Тэгэхдэнэ нэгэ эр хүн орожо ирсэн бүгэдэнийг: «Суугты! Сай уугты!» - гэжэ урина.

«Буяны нарин удхыг ойлгосон хүний ухаанда хүхэ гэрэл бии болодог юм!» - гэжэ Итигэлын Хамба айлдав.

Орожо ирсэн хүн бүхэндэ, угайдхадаа, нэгэ аяга цай хийжэ үгэдэг буряад ардийн заншиллыг Итигэлын Хамба сануулна бшуу.

Октябрийн хувисхалын үмэнэ Буряад ороной уужам үргэн дэвисхэртэ таруугаар буряадууд ажасуудаг байсан шуу. Тиймээс хотоноос хотон хүрэтэр яваж ирсэн хүн зоной үргэмжөөр манай ширүүн уларилын зэргээр дулаасах, ундаа харяха ёстой байгаа - энэнь наада захын нээмэл удха болоно. Далда удхашь гэвэл, Үхлийн эзэн Эрлэг Номун хаан энгийн зоной дүрөөр орожо ирэдэг. Тиймээс элинсэгүүдийн, Бурхан шажинаас эхитэй, заншилнуудий баримталдаг хүнүүд орожо ирсэн хүнүүдий аяга цай тавижа туршадаг шуу. Юундэв гэвэл, Үхлийн эзэн, хүнүүдтэй сасуулхада, манай юрын хоол эдидэггүй шуу.

Тиймээс Дээдын сахюусадта, Бурхад, Бодисаданарта, Итигэлын Хамбада зальвархадаа, Бурхан шажинаас эхитэй элинсэгүүдийн ёс заншилнуудийг хуряаха талаар Бурханы Номын эрдэм мэдэсэ улам чанартайгаар шуушах гуйгта чиглүүлэх хэрэгтэй.

Товч тайлвар Содномов Раднажаб багша найруулав, 18-дугаар гэр. Николай БАДМАРИНЧИНОВ хэвлэлдэ бэлдэв.

<p>Учредители: Глава Республики Бурятия - Председатель Правительства Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Генеральный директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ</p> <p>Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.гендиректора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания 21-62-62 - реклама 21-50-52 -отдел распространения</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burinen.ru e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 12.12.2012 в 16.00 - по графику; 12.12.2012 г. в 16.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ №1751. Тираж - 3500 экз. Обший тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 8 800 экз. Цена свободная.</p>		

Шэнэ зүжэг

"БАРГАЖАН ТҮХЭМ ОРОНОЙ СУУРЯАН" ЗЭДЭЛХЭНЬ

Дуу, хатарай "Байгал" гэнэн үндэһэн театр "Баргажан Түхэм Ороной сууряан" гэнэн шэнэ домог түүхэтэ зүжэг найруулжа, байгша оной декабриин 14-15-най үдэрнүүдтэ олон харагшадайнгаа һонорто табихань. Энэ зүжэг хадаа "Угайм Сүлдэ" гэнэн домогто зүжэгэй удаахи томо ажал болоно.

Тус проектын автор "Байгал" театрай ахамад балетмейстер, Буряад Республикын арадай артист Жаргал Жалсанов Аба Хайдаг гэжэ ангушадай үнгэргэдэг заншалта үйлэ шанар тухай зүжэг табиха хүсэл хэдэн жэл досоогоо түүрээжэ ябаһан байна. Ород хэлэн дээрэ шүлэг бэшэдэгшые хаа, буряад арадайнгаа заншалта соло өөдөнэ үргэжэ түүрээдэг уран шүлэгшэ Баир Дугаровтай Жаргал Жалсанов зүбшэжэ, "Баргажан Түхэм ороной сууряан" гэнэн зүжэгэй проект бии болоо.

- Түүхэ хаража үзэхэдэ, Баргажан-Түхэм хадаа барга, хори түмэд, эхирид, хонгирадүүд болон булагадүүд гэнэн отог омогуудһаа бүридэһэн гэжэ мэдээжэ. Ехэ гүрэн байгуулагдахаһаа урда сагта тэдэнэр дайралдажа, хэрэлдэжэ, бэе бэеэ хороолсожо

байгаа. Тэдэнэр нэгэтэ хэлсэжэ, эб нэгэдэжэ, Баргажан Түхэм гэнэн орон бии болгоходоо, алда хадаг, бүһээ андалдажа, үри хүүгэдэе Хорилардай Мэргэн болон Баргажан Гуа хоёрые ниилүүлжэ, айл бүлэ болгоо ёһотой гэжэ бодомжолоод, энэ зүжэгэй сценари бэшээб. Эндэ инаг дуранай шэдитэ хүсөөр эб найрамдал, амгалан тэнюун байдал зохёогдоно,- гэжэ Жаргал Жалсанов хөөрэнэ.

Энэ домог түүхэтэ зүжэг дээрэ ехэ олон зон ажаллана. Найруулан табигша Жаргал Жалсанов, хатарну-

удыень театрай директор, Россиин Федерациин соёлой габыята ажал ябуулагша Дандар Бадлуев, репетитор-балетмейстернүүд Ирина Баторова, Арсалан Санданов. Хүгжэмэй талые бүтээгшэ-хүгжэмшэн Галмандах Баттулга, аранжировщик Павел Карелов, хүгжэмэй талые хүтэлбэрилэгшэ Баярма Овчинникова ба Болот Цыбиков, хормейстер Баира Гомбожапова гэгшэд зүжэгэй мүндэлгэдэ өөрынгөө хубитаяа оруулаа. Аяар холын он жэлнүүдтэ үмдэгдэһэн хубсаһа тааруулан зохёон

урашуул Лариса Аюрова Ольга Тыпкесова хоёрой ажал онсо тэмдэглэлтэй. Энэ проектын эрдэмэй талаар зүбшэлэгшэ Баир Дугаров хоёр томо поэмэнүүдые бэшэһэн байна.

Баргажан Түхэм гэнэн гүрэн байгаагүй, гарбалта угай нэгэдэл тушаа эрдэмтэдэй элдэб ондоо баримтанууд бии. Харин иимэ орон манай буряад ороной дэбисхэр дээрэ байгаа юм. Аяар табан ехэ угуудай нэгэдэлһээ үндэлэлэн, мүнөө үеын буряадүүдэй уг гараһан гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ элдэб ёһо

заншал, олон янзын хэлэн, дуу хүгжэмүүдые ниилүүлэн холбуулаад, энэ түүхэ домогто зүжэг мүндэлөө. Буряадай заншалта хатар, монгол болон түүрэг арадуудай хатарнууд нэгэдүүлэгдээ, баледэй болон модерн түхэлөөр хатарха.

Декабриин 14-15-най үдэшлэн "Байгал" театрай шэнэ зүжэг найруулга харагшадай анхаралда табигдаха юм.

Цырегма САМПИЛОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: шэнэ зүжэгэй геройнууд.

Спорт

ЭЛИНСЭГ ХУЛИНСАГУУДАЙНГАА ЗАНШАЛ ЫЭРГЭЭН

Хубисхалай урда тээ Буряадта дэлгэрэнги байһан буряад-монгол барилдаагаар уласхоорондын мурьсөөн хаяхана Зэдын аймагай Дээдэ-Үшөөтэй нууринда үнгэргэгдэбэ. Россиин болон Буряадай физическэ культурын габыята хүдэлмэрилэгшэ, Россиин болон Монголой физическэ культурын отличник, Буряадай габыята хоригшо, Буряадай спортын барилдаанай федерациин вице-президент Анатолий Михайлович Цаганов энэ хэмжээ ябуулга эмхидхээ юм.

Мурьсөөндэ Ивалгын, Хурамхаанай, Яруунын, Сэлэнгын, Захаминай, Зэдын аймагуудай, Улаан-Үдэ хотын спортын нургуулинуудай команданууд хабаадаа. 16-тай болон 16-һаа доошо наһатай хүбүүд ФИЛА-гай дүримөөр 32, 42, 58 болон 69 килограмм шэгнүүртэ барилдаа. 32 килограмм болотор шэгнүүртэ эдир барилдаашадай дунда Белозерскын Алдар Мункуев илажа гараа, Гэгээтын Буян Цыренов 42 килограмм болотор шэгнүүртэ түрүүшын нуури эзэлээ. 58 килограмм болотор шэгнүүрэй финалда Монголой айлшан Ганхуяг Яруунын Эрдэм Будажаповта булигдажа, мүнгэн медальда хүртөө. Харин Ганхуягай нүхэр Темуджин Зэдын Игорь Банзаракцаевые унагааж, 69 килограмм болотор шэгнүүртэ шалгараа.

Мурьсөө нээлгын баяр ёһолол тухай амыарань хэлэхэ шухала. Эндэ олон тоото айлшадай дунда Монголой

спортын министрэй орлогшо Б.Сурэнхорлоо, хүршэ гүрэнэй Сэлэнгын аймагай спортын хорооной түрүүлэгшэ Н.Баттулга болон Олимпиин хорооной гэшүүн Д.Эрдэнбат, мүн тиихэдэ 1971 ондо Токиодо болоһон дэлхэйн чемпиондайд мүнгэн медальда хүртэһэн С.Батсүх гэгшэдые тэмдэглэмээр. Буряад ороной хүндэтэ түлөөлэгшэдые нэрлэбэл, Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын спортын таһагые даагша Б.Дашибальжиров, БГУ-гай ректор, профессор С.Калмыков, БГУ-гай доцент, уласхоорондын хэмжээнэй спортын мастер Г.Манжуев, Буряадай Арадай Хуралай депутат, СССР-эй спортын мастер С.Пашинский, Россиин габыята тренер В.Сыдеев, "Росгосстрах-Бурятия" ОАО-гой хүтэлбэрилэгшэ Б.Семенов гэгшэд болоно.

Монголой айлшад Цагаан даргые (иигэжэ тэдэ Анатолий Цагановые нэрлэдэг юм) гүрэнэйнгөө Олимпиин хорооной дээдэ шагналаар – "Алтан Очир" орденор шагнаа, харин Улаан-Үдэ хотын спортын хорооной түрүүлэгшэ Д.-Д. Биликтуев "Буряадай һайн дураараа Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэл" гэнэн ойн баярай медаль зүүлгээ. БГУ-гай ректор С.Калмыков тус дээдэ нургуули дүүргэһэн А.Цаганов, Л.Айсуев, С.Пашинский, В.Абушеев болон В.Цыреновтэ "80 лет БГПИ-БГУ" гэнэн медальнуудые барюулаа. Тиихэдэ Россиин Спортын, аяншалгын болон залуушуулай по-

литикын талаар министерствын Хүндэлэлэй грамота А.Цагановта дамжуулагдаа. Тус мурьсөөн монголнуудта, мүн Монголһоо гарбалтай сартуул, сонгоол болон хатагинуудта заншалта барилдаань нэргээхэ талаар түрүүшын алхам боложо үгөө. Зоодог болон шуудагуудаа, эрмэгтэй гуталнуудаа үмдэнхэй тамиршад барилдахынгаа урда тээ заншалта хатаргаа гүйсэдхэдэг байгаа. Тэдэниие хаража байхада, ямар гоё гээшэб!

Бүхэ барилдаагаар 40, 55, 60 болон 60-һаа дээшэ шэгнүүрнүүдтэ Денис Данжалов (Закаменск), Эрдэм Будажапов (Ярууна), Майдар Доржиев (Зэдэ), Игорь Банзаракцаев (Зэдэ) гэгшэд тус тустаа илажа гараа.

Илангаяа эрэшүүлэй бу-

ряад-монгол барилдаагаар хаба шадалаа туршалга бултанай анхарал татаа. Эндэ 63, 75 болон 75-һаа дээшэ шэгнүүрнүүдтэ илагшад тодороо гэбэл, Зэдын Чингис Дондоков, Дээдэ Бургалтайн Бато-Жаргал Банзаракцаев, Захаминай Ринчин Санжеев болоно.

Монгол тамиршадай хабадалгатай абсолютна чемпиониие тодорүүлгын мурьсөөн барилдаанай һайндэрэй шэмэг боложо үгөө. Тиин монгол тамиршад Саранбаатар болон Жаргалсайхан хоёр түгэсхэлэй шатада барилдажа, 33 наһатай Саранбаатар абсолютна чемпион болоо юм.

"Цагановай мурьсөөнэй шангай жаса хэмжээнэйнгээ талаар тон ехэ байгаа, - гэжэ Улаан-Үдэ хотын спортын

хорооной түлөөлэгшэ Д.-Д. Биликтуев онсолон тэмдэглээ. – А.Цагановай шаби, СССР-эй спортын мастер, "БайкалЖилСтрой" ЗАО-гой хүтэлбэрилэгшэ Виктор Абушеев мурьсөөнэй нилээд ехэ гаргашые дааж абаһан байна. Мүн тиихэдэ Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентство (хүтэлбэрилэгшэнь В.Бумбошкин), В.Шагжитаров, "Зэдын аймаг" муниципальна байгууламжын захиргаан, М.Бугдаев, "Росгосстрах-Бурятия" (хүтэлбэрилэгшэнь Б.Семенов), С.Пашинский, П.Зайцев, Б.Доржиев ("СМИТ" фирмэ), З.Цаганов, Д.Цаганов, Ц.Батожапов, В.Сандипов гэгшэд энэ талаар хубитаяа оруулаа.

Батор СОДНОМПИЛОВ.